

LUNDS
UNIVERSITET

Socialhögskolan

SOA 205 G

Magisterkurs i socialt arbete, 61-80 p.

Vårterminen 2005

INTEGRATION OCH SOCIALT ARBETE I DANMARK

- EN PROBLEMATISERING AV INTEGRATIONSBEGREPPET OCH DESS
DISKURSER I ETT POSTKOLONIALT PERSPEKTIV

Författare: Niklas Jonsson
Handledare: Marianne Skytte

Abstract

The aim of this M.A.-thesis in *social work* is to problematize the assimilatoric concept of *integration* and its discourses in a *postcolonial* perspective in relation to social work in Denmark. As a support theory I use *symbolic interactionism*. By using these theories I show how the concept of integration and its discourses, when its aim is assimilatoric, can be understood and problematized with concepts as *binary oppositions* and *hegemony*. It is shown that the construction of the *discursive other* is a useful term as an instrument of interpretation of power in general. The relevance to social work in relation to the social workers double powered positions, professional and cultural power to *define* 'the other', in social work with ethnic minorities is shown in relation to the post colonial perspective with support of symbolic interactionism. The *white western world hegemony* and the social workers power positions in relation to the clients fits to the theoretic frame chosen in the thesis. A second aim in this thesis is to point to new ways for social work and to the necessity to reflect over a globalized world characterized by international migration, ethnic relations and diversity.

Nyckelord: Integration; Assimilation; Rasism; Socialt arbete; Postkolonialism; Symbolisk interaktionism; Danmark

Keywords: Integration; Assimilation; Racism; Social Work; Postcolonialism; Symbolic Interactionism; Denmark

Innehåll

Abstract	s. 1
Innehåll	s. 2
Förord och uppsatsens disposition	s. 3
Inledning med syfte och problemformulering	s. 3
Metod, urval och grundantaganden	s. 4
Val av litteratur	s. 8
Bilder av Danmark	s. 8
Integration – vad är det?	s. 10
På väg mot en problematisering – fler bilder av Danmark	s. 14
Problematiseringsdiskussion av integrationsbegreppet	s. 16
Intersektionalitet, rasism och det mångkulturella	s. 16
<i>Postkolonialism och symbolisk interaktionism</i>	s. 16
<i>Det mångkulturella</i>	s. 18
<i>Medborgarbegreppet</i>	s. 19
Integration	s. 20
<i>Assimilationens paradox</i>	s. 21
Konsekvenser för det sociala arbetet	s. 22
<i>Genussystem, nationen och socialarbetaren</i>	s. 26
Slutdiskussion	s. 28
Begreppsordlista	s. 31
Litteratur	s. 32

Förord och uppsatsens disposition

Jag vill börja med att tacka min handledare Marianne Skytte, lektor och Phd. i socialt arbete vid Ålborgs Universitet, för stöd och vägledning i den uppsatsproducerande processen. Jag vill tacka henne för god sparring och för goda idéer och tips. Tack ska du ha. Jag vill också tacka min chef, Pia Merete Korshin, som gav mig lov att skriva ut artiklar från nätet på min arbetsplats laserskrivare, vilket underlättade läs- och utskriftsarbetet. Jag hoppas du som läsare finner läsningen lika intressant och givande som jag upplevt själva produktionen av uppsatsen. Kanske kan någon ny insikt eller fråga uppstå efter att ha tagit del av min text.

I den här uppsatsen, som är ett teoretiskt arbete, försöker jag att problematisera det assimilatoriska integrationsbegreppet i Danmark inom området socialt arbete. Idén om integration tänker jag ligger i begreppet och dess diskurser och det blir min utgångspunkt. Det assimilatoriska integrationsbegreppet och dess diskurser är inte *ett* begrepp. Det kan vara fler sätt att definiera begreppet på men att det ändå har assimilatoriska inslag. Med det assimilatoriska integrationsbegreppet menar jag att intentionen inom begreppet och diskursen, implicit eller explicit, är att den man talar om, "den diskursive andre", ska anpassa sig till majoritetssamhället och dess ramar och normer. Det behöver inte vara tal om att man säger assimilation. Som ni kommer att se används integrationsbegreppet ibland synonymt med assimilationsbegreppet. Uppsatsens disposition är uppbyggd som följer: Först kommer en kort inledning med syfte och problemformulering för att introducera ämnet; sedan kommer en kort metoddiskussion; varpå jag tecknar bilder av Danmark för att ange en vidare kontext; därefter presenterar jag integrationsbegreppet och dess diskurser; sedan närmar jag mig problematiseringen med ytterligare några bilder av Danmark; efter det kommer en längre problematiseringsdiskussion om integrationsbegreppet och dess diskurser i relation till socialt arbete i Danmark. Uppsatsen avslutas med en slutdiskussion. Sist i uppsatsen, efter slutdiskussionen, finns en begreppsordlista för begrepp som inte förklaras i texten, vilken man med fördel kan titta på innan man läser resten av texten för att se om det är några obekanta begrepp.

Inledning med syfte och problemformulering

Integration är ett komplicerat mångtydigt begrepp som tolkas, förstås och användas på många sätt, Ejrnæs (2002) och Emerek (2003). Begreppet används idag mest inom områden som har med *migration och etnicitet* att göra. Inom *socialt arbete* används det dels inom nyss nämnda område när klienterna har invandrarbakgrund och ibland inom socialt arbete generellt, dvs att socialt arbete skulle vara ett *integrationsarbete*, se Madsen (1996). Jag vill hävda att integrationsbegreppet och dess diskurser är högst relevant inom socialt arbete. Dels för att integrationsarbetet i Danmark är en kommunal uppgift och dels för att socialarbetare kan ses som *gatekeepers* för de människor som är föremål för socialt arbete – gatekeepers/dörrvakter för inträdet i samhällslivet och för tillgången till välfärdsinsatser i form av bistånd av någon art. Socialarbetaren och den organisation socialarbetaren ingår i råder över resurser som de ska fördela till de som anses behövande. Hur man ser på integrationsbegreppet och integration är avgörande för de människor som kommer att vara de som ska bedömas, förstås och eventuellt beviljas bistånd. Dessutom är det avgörande för hur bistånden utformas - fritt efter Elsie C. Franzén (1997) som talar om tjänstemän i allmänhet som *dörrvakter* i relation till "att öppna och stänga dörrarna till det nya samhällets goda" (a a, s. 68). När det gäller

integration i relation till migration och etnicitet har jag valt att se på de huvudsakliga diskurser som finns i Danmark om integration. Däremot finns det en del paralleller mellan de två "integrationsområdena" – migration/etnicitet och socialt arbete generellt. I båda tillfällen är det fråga om *de etablerades* definition av *de andra* – som betraktas som *outsiders* i samhället, (*etablerade och outsiders*) begrepp från Elias & Scotson (1999). Dessa människor anses ha behov av att någon form för integrationshandling genomförs. Min tes är att man genom att prata om integrationsbehov skapar en uppfattning av att några är innanför och några är utanför. Det blir en självuppfyllande profetia, jämför med Franzéns (1997) användning av det klassiska Thomas-teoremet: "Om människor definierar något som verkligt, blir det verkligt i sina konsekvenser" (a a, s. 122). Franzén använder teoremet i relation till den i Sverige vanliga föreställningen att invandrare inte är tillräckligt väl rustade för arbetslivet i Sverige och att det blir en sanning för att det definierats som verkligt. I det här fallet skulle man kunna säga att de som är utanför motiverar, genom att betraktas som utanför, en integrationshandling som oftast är riktad mot de personer som betraktas som utanför. Lite cyniskt skulle man kanske kunna säga att som socialarbetare är det ens levebröd att några definieras som *utanför* och att vi som socialarbetare, med en viss utbildning, sedan är de som bäst kan få dem *innanför*.

*Syftet med denna uppsats är att problematisera det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser i ett postkolonialt perspektiv med fokus på vilken betydelse det kan ha inom socialt arbete i Danmark. Min problemformulering lyder således: Hur kan det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser förstås i ett postkolonialt perspektiv i en dansk kontext inom socialt arbete? Ett delsyfte skulle kunna sägas vara min ambition att peka på andra förståelser av integrationsbegreppet och att peka på att tänka annorlunda kan göra det sociala arbetet mer reflexivt i relation till dagens globaliserade värld. Genom en annan världsbild, kultursyn och människosyn kommer det sociala arbetet ta sig nya uttrycksformer och gestalta sig annorlunda. Mitt arbete ska alltså inte uppfattas som ett arbete med ambitionen om att vara objektivt kylig i min analys och problematisering. Uppsatsen kan med rätta uppfattas som normativ men jag ska försöka vara tydlig med min egen position löpande i texten. Jag är av den uppfattningen att man *aldrig* kan vara helt objektiv inom så politiserade områden som socialt arbete och migrationsfrågor – hävdar man det döljer man sina preferenser som alltid är mer eller mindre subjektiva och de influerar på val av perspektiv.*

Metod, urval och grundantaganden

Det assimilatöriska integrationsbegreppet har jag valt att problematisera i ett postkolonialt perspektiv med ett tillägg av symbolisk interaktionism. Jag har valt ett urval av definitioner av integrationsbegreppet med huvudsakligt fokus på Danmark och jag har valt att problematisera det i ett postkolonialt perspektiv med tillägg av symbolisk interaktionism (dessa redogör jag för nedan i problematiseringen av integrationsbegreppet). Genom att gå igenom integrationsbegreppet och de överordnade diskurser det ingår i med teoretiskt impregnerad blick har jag sedan försökt visa på vilken betydelse integrationsbegreppet, om det ses och används assimilatöriskt, kan få om vi ser det i dessa teoretiska perspektiv. Dessutom förs detta, av mig, in på socialt arbete och jag försöker problematisera integrationsbegreppet och dess diskurser i en kontext av socialt arbete i Danmark för att visa vilka konsekvenser det *kan* få för socialt arbete. Jag har valt att problematisera det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser *som de framställs i de texter jag valt att använda i denna uppsats*. Jag tar i den här uppsatsen utgångspunkt i litteratur som behandlar

integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark generellt. I det postkoloniala perspektivet är språket och *diskursiva konstruktioner* centrala i förståelsen av *verkligheten*, Eriksson m fl. (1999). *Det jag förstår som diskursiva konstruktioner i denna uppsats är att den språkliga användningen och framställningen konstruerar bilder och system för hur man tänker, resonerar och agerar i relation till det man talar om.* I den språkliga diskursen konstrueras bilden av fenomenet och hur det ska förstås och behandlas – alltså konstrueras bilden av *verkligheten* i den *diskursiva konstruktionen*. I det här fallet de diskursiva konstruktioner som relaterar till begreppet *integration*. Mats Franzén (2000) menar ”att diskursen skapar våra föreställningar: ett slags anvisning på hur vi skall se och förstå som samtidigt utesluter andra synsätt”, (a a, s. 93). I den här uppsatsen skulle ett exempel på det Franzén talar om i citatet ovan kunna vara en diskurs där det assimileriska tas för givet, där utesluts synsätt som inte harmonierar med det assimileriska synsättet. I den assimileriska diskursen tas assimilation för givet – *den bara är där*, som något som man inte behöver reflektera över.

Sedan har jag valt att föra detta vidare så det problematiseras inom socialt arbete i Danmark. Det är jag som gör kopplingen mellan integrationsbegreppet och dess diskurser och socialt arbete genom att föra in integrationsbegreppets definitioner och diskursernas *innebörder* i resonemanget om socialt arbete. Att jag väljer ett postkolonialt perspektiv är en normativ handling. Genom att välja det så styr det hur materialet ska förstås, tolkas och problematiseras i denna uppsats. Mitt val av litteratur som behandlar socialt arbete är även det en normativ handling. Den litteratur jag använder i min argumentation om vilken betydelse det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser *kan* ha för socialt arbete är aktuell och i mångt och mycket central litteratur inom respektive område, men urvalet är styrt av mina normativa handlingar. Därmed kan man säga att min argumentation är ett resultat av mina normativa handlingar där jag låter materialet om integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark tolkas/problematieras och förstås i en bestämd riktning. Argumentationen är alltså styrd av de teoretiska perspektiven som argumentationen vilar på. *Det jag gör i denna uppsats är en problematisering av det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser som de framställs i de danske texter jag valt, se motivationen av litteraturval nedan.* Jag problematiserar det som går in under definitionen *det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser* i Danmark genom att tolka det i ett postkolonialt perspektiv, med tillägg av symbolisk interaktionism, mot den - av mig - tecknade kontexten och visar på så sätt på *innebörder* i begreppet och diskurserna. Det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser är enligt min definition när man antingen implicit eller explicit talar om *den diskursive andre* i relation till, i det här fallet, det *danska* samhället, dvs att man konstruerar bilden av *den andre* i retoriken omkring begreppet och i diskursen. Dessutom ligger det i definitionen att *den andre* ska anpassa sig till majoritetsbefolkningens ramar och normer.

I uppsatsen tecknar jag först bilder av Danmark. Sedan redogör jag för och lyfter fram det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark där jag utgår från Ejrnæs (2002) och Emerek (2003) och deras översikter över integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark. Jag kommer dessutom lyfta fram andra aspekter av integrationsrelaterade ämnen som mångkulturalitet, mötet mellan ”det danska” och ”det icke-danska” och genus för att teckna en större kontext som jag menar är relevant för socialt arbete. I den tredelade problematiseringsdiskussionen har jag valt att först introducera postkolonialismen och symbolisk interaktionism som jag lutar mig mot och använder som tolkningsredskap i problematiseringen av det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser. Sedan problematiseras det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser i det postkoloniala perspektivet genom att

lyfta fram de *innebörder* och *meningar* jag tycker mig finna i det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser. Därefter för jag detta resonemang in på socialt arbete och försöker visa på vilken innebörd det *kan* ha för socialt arbete med ambitionen att följa mitt syfte och min problemformulering.

I analysen av det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser intar jag en hermeneutisk ansats, vilket i den här uppsatsen innebär att jag *tolkar* och problematiserar det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser i ett postkolonialt perspektiv med tillägg av symbolisk interaktionism. Som Göran Wallén (1996) beskriver några av hermeneutikens huvudpunkter har jag valt att *tolka innebörder* av det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser med min *förförståelse* av fenomenet i form av mitt val av *teoretiskt perspektiv*. Jag *växlar mellan del och helhet* genom att diskutera, och redogöra för, begreppet och diskurser och *anknyter* det till den danska *kontexten* och innebörden för det sociala arbetet jag beskriver och låter *de teoretiska perspektiven anknyttas till begreppet och kontexten*. Jag försöker i min argumentation lyfta fram det som *ligger bakom* det som omedelbart framträder och som många gånger förblir osagt och oproblematiserat. Genom min problematisering av det assimileriska integrationsbegreppet och dess diskurser avser jag att belysa och lyfta fram maktförhållanden som döljer sig i diskurserna och definitionerna av begreppet *integration*.

När det gäller urvalet av litteratur om integration, integrationsrelaterade ämnen och socialt arbete så är det varken slumpmässigt eller heltäckande, men att det skulle vara heltäckande ser jag som närmast omöjligt inom den tidsram denna uppsats ska rymmas inom. Däremot skulle jag vilja hävda att mitt urval är relativt representativt, men långt från heltäckande, för integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark där huvuddragen av diskurser om integration i Danmark presenteras. Universitetslektorerna Morten Ejrnæs (2002) och Ruth Emereks (2003) working papers är skrivna som ett bidrag till AMIDs kartläggning av den danska integrationsforskningen från 1980 till 2002. Ejrnæs (2002) och Emereks (2003) working papers utgör ett underlag för en rapport som heter "Integrationsforskningen i Danmark 1980-2002", där Ejrnæs (2002) och Emerek (2003) behandlar integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark 1980-2002. Dessa två working papers är något mer omfattande än de sammanfattningar som är presenterade i rapporten som är utgiven av Ministeriet for Flygtninge, Invandrere og Integration. AMID står för Akademiet for Migrationsstudier i Danmark, vilket är ett samarbete mellan Ålborg Universitet, vilket är Ejrnæs och Emereks arbetsplats, The Aarhus School of Business (CIM), Århus Universitet, Socialforskningsinstituttet (SFI) och Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut (AKF), Emerek (2003). Det finns återkommande referenser och diskurser i både Ejrnæs (2002) och Emerek (2003) som jag också stött på själv i andra texter och i sökandet efter litteratur på området. De två texterna av Ejrnæs (2002) och Emerek (2003) bedömde jag som passande som bas för mitt arbete eftersom de berör flera olika diskurser i form av en översikt av integrationsdiskurser i Danmark som dessutom gör liknande urval och presentationer av diskurser i sina papers, men att de dessutom skiljer sig åt på en del punkter och på så sätt kompletterar varandra. Jag har genom att läsa texter av olika författare försökt teckna en bild som skulle kunna tjäna som en dansk kontext inom socialt arbete i det danska samhället. Ruth Emereks (2003) och Morten Ejrnæs (2002) integrationsdiskursöversikter tjänar, som sagt, som en bas för integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark. För att sätta detta i ett vidare perspektiv har jag lagt till texter som skapar en vidare dansk kontext och texter som belyser området socialt arbete. Att jag använder Emerek (2003) och Ejrnæs (2002) innebär att deras selektion och tolkning till stor del tecknar bilden av hur integrationsbegreppet används och förstås i Danmark. Jag ska dock försöka förhålla mig kritiskt till deras texter – även deras sammanställningar och tolkningar blir föremål för min hermeneutiska

ansats. När jag läst dessa texter om integrationsbegreppet i Danmark, så blir det tydligt att författarna till dessa, liksom jag, bara är människor med preferenser som ibland lyser igenom, ibland inte. Det handlar i den här uppsatsen inte om att jag ska *bevisa* hur det förhåller sig utan mer att jag för ett resonemang man kan mena håller eller inte. Jag har som ambition att problematisera integrationsbegreppet och dess diskurser och förhoppningsvis kan jag visa på vägar till alternativa förståelser och definitioner.

Pirjo Lahdenperä (1997) refererar till Frederick Steier när hon beskriver hur relationen mellan forskning och *verkligheten* är när ens epistemologiska grundantagande är konstruktivistiskt. Frederick Steier "*menar att forskningen varken upptäcker eller beskriver verkligheten utan är med och konstruerar den*" (a a, s. 19), när man utgår från ett socialkonstruktivistiskt perspektiv. Eftersom mitt arbete utgår från diskursiva konstruktioner är detta tillfället även i mitt arbete. Mitt arbete kan ses som en diskursiv konstruktion som kan vara med i att skapa en bild av verkligheten. Vidare kan sägas att jag genom min förförståelse, som till stor del bygger på de teoretiska antaganden jag använder i uppsatsen, använder ett visst *språk*, vissa *begrepp* och har vissa *trosuppfattningar* och mina *individuella personliga erfarenheter* med mig i arbetet med uppsatsen, begrepp från Gilje & Grimen (2003). Mitt perspektiv och de teorier jag använder i uppsatsen gör det möjligt för mig att förstå och göra förståeligt det som uppsatsen handlar om, dvs integrationsbegreppet och dess diskurser. Det *språk* och de *begrepp* som teorierna erbjuder mig att använda gör att det valda ämnet förstås och framställs på det sätt som jag gör i denna uppsats. Det blir redskap i skapandet av mening och struktur i det som ska förstås. *Trosuppfattningar* och *individuella personliga erfarenheter* är det som styr vad man anser för att vara sant och vad som inte är det, Gilje & Grimen (a a).

Att välja ett perspektiv är ju inte något som är präglad av någon självklar logik. Jag skulle vilja påstå att det i många fall är ett ställningstagande som påminner om ett politiskt ställningstagande. I det här fallet kanske man kan säga att det *är* ett politiskt ställningstagande. Perspektivet, som jag ser det, är valt utifrån min *kultursyn*, *världsbild* och *människosyn*, vilka är produkter av min socialisation så här långt i livet. Varför tar jag upp det här? Det gör jag för att vi många gånger framställer vårt perspektiv som om det var det mest självklara att använda. Dessutom är det av stor betydelse vilken kultursyn man har när det handlar om det ämne jag valt att skriva om. Nu är ju inte kultursyn något statiskt. Den kan ju förändras. Det skulle jag vilja påstå att den gjort för mig under mitt vuxna liv. Jag kan inte namnge min position, men jag vill säga att inte heller min nuvarande position är statisk. Den kommer fortsatt att förändras. Se Ulf Hannerz (1999) för ett intressant resonemang om detta - *Hur vår världsbild formas och vår kultursyn samspelar med den världsbild vi har*.

Val av litteratur

De flesta artiklar har jag sökt och funnit via ELIN (Electronic Library Information Navigator - ett system med elektroniska tidsskrifter jag har haft tillgång till som studerande på Lunds Universitet) genom att söka på integration, identitet, etnicitet (ethnicity & race relations), Danmark, diskriminering, rasism, genus (gender), islam, socialt arbete etc. Det mesta av den litteratur jag använder om de teoretiska perspektiv jag valt, postkolonial teori och symbolisk interaktionism, har jag haft som kurslitteratur – både socialpedagogutbildning och IMER (Internationell Migration och Etniska Relationer) på Malmö Högskola samt pågående magisterkurs i socialt arbete. Jag har också köpt och laddat ned några böcker, artiklar och rapporter av eget intresse som visat sig vara aktuella, vilka jag exponerats för i media och sedan letat och funnit i bokbutiker och på internet. Fynden har många gånger givit tips om ytterligare litteratur. En del av den ursprungliga litteraturen har sedan ratats när det visat sig att den ändå inte passade till mitt arbete eller att den visade sig vara överflödig. Den litteratur som inte passade i mitt arbete var litteratur som hamnade utanför mitt postkoloniala perspektiv och/eller behandlade ämnet på ett för mitt arbete irrelevant sätt. Den överflödiga litteraturen var litteratur som behandlade ämnet på samma/liknande sätt som litteratur jag redan använt. Dessutom har min handledare Marianne Skytte rekommenderat en del litteratur i ämnet. I litteraturlistan framgår om artiklar är nedladdade och nätadressen står nämnd. Vid artiklar hämtade från ELIN står det - **ELIN** med fet stil efter varje artikel.

Bilder av Danmark

Jag har valt att kalla detta avsnitt för *Bilder av Danmark* av den anledning att det är *bilder, brottstycken*, av Danmark. Danmark skulle kunna beskrivas på många andra sätt, även om man fokuserar på det område jag försöker belysa i denna uppsats. ”*Idag är det drygt 430 000 invandrare, flyktingar och efterkommande i Danmark, vilket svarar till 8 % av befolkningen. Tre fjärdedelar av dem kommer från tredjeland, dvs länder utanför Norden, EU och Nordamerika. Dansk invandrar- och integrationspolitik har särskilt uppmärksamheten riktad mot denna grupp, dels för att de är flest till antalet och dels för att de har svårast att bli integrerade i utbildningssystemet och på arbetsmarknaden*”, *Anden etnisk baggrund* (2004, s. 19), min översättning.

När det gäller hur Danmark ska ses i ett rasism/diskrimineringsperspektiv, så är det en brokig och ibland motsägelsefull bild som tecknas. I *IntegrationsStatus 1. halvår 2004* redogörs för generellt fallande självskattade upplevelser av diskriminering. Däremot redogörs för en stigning inom vissa områden, t ex på arbetsplatsen, i politik och media. Dessutom upplever de högt utbildade mer diskriminering än de med lägre utbildning (a a). Togeby (1998) redogör i sin artikel att det inte finns något stöd för att etnocentrism skulle vara stigande i Danmark. Hon menar att man kan se att graden av etnocentrism är relativt stabil sedan början av 70-talet då man först har undersökt detta fenomen. Wren (2001) menar däremot att det skett en förvärring av intoleransen och rasismen i Danmark sedan 70-talet. Togeby (1998) nämner också att etnocentrism och negativa fördomar om invandrare är som starkast på landsbygden där erfarenheten av personer med annan etnisk bakgrund än dansk är som minst och att ett område som Vesterbro i Köpenhamn, med hög andel personer med annan etnisk bakgrund, kännetecknas av att ha mindre fördomar och vara mer tolerant (a a). Togeby (a a) resultat sträcker sig en bit in på 90-talet. Hervik (2004) beskriver däremot ett tillstånd av en naturalisering av rasismen i dagens Danmark där rasismen är kulturellt orienterad, se Wren

(2001) för en mer utförlig diskussion om detta. Hervik (2004) beskriver också hur det politiska klimatet hårdnat och blivit mer ovänligt sinnade mot, i synnerhet, muslimer och hur dikotomin ”vi” och ”dom” växt fram i den vardagliga diskursen om invandrare i Danmark (a a). Hervik beskriver också hur hållningen till ”de fremmede” präglas av en inställning att de (invandrarna) bör vara tacksamma och benägna att vilja ”lära sig” det danska språket och den danska kulturen – så som goda *gäster* skall (a a) – jämför med Franzén (2000) om relationen klient - socialarbetare: ”*Vad myndigheten inte vill se är att klienten sätter sig till motvärn genom att tiga, eller 'helt fräckt' insistera på att få sina behov tillgodosedda på egna villkor*” (a a, s. 87). Som en parentes kan nämnas att enligt Wren (2001) härstammar begreppet ”de fremmede” från Nazityskland och att man slutat använda detta begrepp i officiella rapporter och ersatt det med ”invandrare”. Hussain (2000) hänvisar till en EU-undersökning från 1997 där endast 17 % av den danska befolkningen definierade sig som absolut anti-rasistiska, vilket var lägst i EU – EU-genomsnittet var 34 % och i Sverige var andelen 42 % som sade sig vara absoluta anti-rasister. Detta kan ju ses i ljuset av Tøgebys (1998) forkningsgenomgång, den sträckte sig inte så långt fram i tiden som till 1997 och hon skriver dessutom att det inte finns någon indikation på att man någonsin varit särskilt tolerant i Danmark. Wren (2001) hävdar att Danmarks självbild dock är att landet präglas av tolerans.

När det gäller integrationspolitiken så kännetecknas den i Danmark av *kodordet* självförsörjning, dvs att man är integrerad på arbetsmarknaden alternativt i utbildning. Det oavsett var på arbetsmarknaden man utför sitt arbete, bara man inte är föremål för välfärdssystemets insatser och uppbär någon form av bidrag, Emerek (2004), det nämns dock många former av integration men det är något hon menar kännetecknar integrationspolitiken i Danmark. I *IntegrationsStatus 1. halvår 2004* nämns en rad andra parametrar för integration: medborgarskap; arbetsmarknad; utbildning; danskkunskaper; religiositet; mediaorientering; diskriminering; integrationsindex; *danska* vänner; *dansk* identitet, min kursivering. Här skulle jag vilja lyfta fram två intressanta ting. Det ena är att religiositet i rapporten = att vara muslim. Det andra är det de kallar ”dansk identitet” – vad är det, undrar jag? De skriver ”*att det sista halvåret är det fler som känner sig danska i förhållande till ett genomsnitt av de senaste fyra åren*”, (*IntegrationsStatus 1. halvår 2004*, s. 10), min översättning. Jag undrar hur kan man känna sig dansk, vad det än innebär, i ett samhälle och i en tid där man (som den annorlundagjorda invandraren) ofta beskrivs som ”den andre”, ”det främmande”, ”det som inte hör hemma här”? – fri formulering av mig utifrån Hervik (2004). Dessutom kan tanken om den nationella orienteringen te sig lite märklig. Är en nationell orientering, här mot landet Danmark, något som avgör integrationsnivån? – se Mikkelsen (2001) för en diskussion om transnationella nätverk i relation till nationell och transnationell integration. Att säga *dansk* och *icke-dansk* konstruerar skiljelinjer i sig självt. Integrationsbegreppet återkommer jag till i nästa avsnitt.

Detta är några bilder av Danmark. Det är inte *hela sanningen* om Danmark. Det kan säkert sägas att det är präglad av min kultursyn, mitt perspektivval och mitt val av litteratur. Jag skulle ju lika gärna kunnat referera till och lutat mig mot Samuel Huntington (1996) och Ralf Pittelkow (2003), men då skulle ni fått läsa en helt annan uppsats som jag skulle vilja påstå var präglad av en dikotomiserande diskurs där *västerlänningen* och *invandraren/muslimen* framställs som närmast oförenliga och klart avgränsade kategorier människor och med Huntington (1996) som stöd skulle jag dessutom tala om att människor representerar olika *civilisationer*. Under uppsatsperioden har det hållts ett folketingsval och den tidigare regeringen, som bestod av Venstre (liberala) och De Konservative med stöd av det främlingsfientliga Dansk Folkeparti, blev sittande. Detta betyder att den sedan 2001 mycket strama kurs mot invandring och invandrare forstsätter. Den senaste valkampanjen präglades mindre av invandrarfrågan, mitt intryck, vilket kan tolkas som att det är som många väljare vill att det ska vara. Radikale Venstre, som är det andra liberala partiet, fick däremot ett stort uppsving,

vilket kan tolkas som ett missnöje med den förda invandrar- och invandringspolitiken. Det ska dock sägas att Socialdemokraterna före valet 2001 hade inslag av nuvarande politik och i synnerhet efter valet 2001. Jag vill till sist säga att jag inte är av den uppfattningen att en kampanj och politik endast är en spegling av väljarnas mening, utan att politiken, kampanjernas och mediernas retorik också formar åsikter – att det är en växelverkan.

Oavsett vad man menar om dagens Danmark så kan man ju inte förneka att det är ett flerkulturellt samhälle med kulturella skillnader. Om man vill erkänna det som ett multikulturellt samhälle eller inte är en annan sak. Det är ett land som förmodligen alltid har rymt olika kulturer eller kulturella skillnader men det man ofta menar när man pratar om det multikulturella samhället är att befolkningen är sammansatt av människor av olika etnisk härkomst. Det kan hända att det *gör ont i nationaliteten* att erkänna att landet har förändrats och att *alla* i landet måste anpassa/förhålla sig till det. *Danskheden* kan upplevas hotad.

Integration – vad är det?

Ruth Emerek (2003) och Morten Ejrnæs (2002) har båda försökt ringa in den danska diskursen, eller de danska diskurserna är nog mer rättvisande, om integration och integrationsbegreppet. Båda framhäver begreppets mångtydighet och otydlighet eftersom det sällan är klart vad som avses när man talar om integration. Ejrnæs (2002) skriver att det är omöjligt att ge en heltäckande översikt över integrationsforskningsfältet. Därför är min ambition heller inte att täcka allt som skrivits om integration i Danmark. Däremot vill jag belysa integrationsbegreppet och dess diskurser i de teoretiska perspektiv jag nämnt tidigare. Innan problematiseringen och teoretiseringen vill jag redogöra för mitt underlag om integrationsbegreppet och dess diskurser. Emerek (2003) beskriver hur invandringen till Danmark dominerats av invandring från länder utanför EU och Nordamerika och att de är *olika danskarna* i relation till *”demokratiuppfattning, arbetsmarknad och arbetsmarknadsdeltagande, familjestruktur mm.”*, s. 3, min översättning. Att de i mindre utsträckning än den etniskt danska befolkningen är sysselsatta på arbetsmarknaden utmanar det generella välfärdssystemet, vilket i sin tur motiverar att *invandrare ska integreras* och det man vanligtvis menar med det är i stor utsträckning på det ekonomiska området. Dansk integrationspolitik har de senaste åren präglats av kodordet *självförsörjning*. Och det är både den nuvarande regeringen och den tidigare Socialdemokratiska regeringen enig om. Emerek anger den nuvarande regeringens nyckelord i sin integrationspolitik: *”Snabbt i arbete, effektiv danskundervisning, bättre utnyttjande av kvalifikationer och integration – en gemensam angelägenhet för hela danska samhället (Ministeriet för Flyktingar, Invandrare och Integration 2002a)”*, s. 4, min översättning. Bekymringarna över invandringen är till stor del fokuserade på invandrarnas bristande deltagande på arbetsmarknaden och deras bristfälliga självförsörjning.

Inom dansk forskning anger Emerek (2003) att man i princip är enig i det danska forskarsamhället om distinktionen mellan assimilation, integration och segregering. Emerek refererar till Charlotte Hamburger som skrivit mycket om integrationsbegreppet och Emerek skriver: *”Integrationens målsättning är nämligen att fasthålla eller skapa ett mångkulturellt samhälle, vilket enligt Hamburger innebär ett jämställande av alla etniska minoritetsgrupper och majoritetsbefolkningen genom att alla kulturer har lika rätt att existera. Assimilation har däremot som målsättning att de etniska minoritetsgrupperna övertar majoritetskulturen och segregationen att de etniska minoritetsgrupperna bevaras men att interaktionsnivån mellan minoritetsgrupperna och*

majoritetsbefolkningen är så låg som möjligt", s. 5, min översättning. Hamburger gör en distinktion mellan det hon kallar *systemintegration* och *social integration*. Det förstnämnda "är den ömsesidiga process mellan de etniska grupperna och systemet, [vilken] handlar om tilldelning av civila, sociala och politiska rättigheter – samt minoriteternas ekonomiska och sociala placering i samhället", det sistnämnda är "den ömsesidiga process mellan samhällets minoritetsgrupper och majoritetsbefolkningen, [vilken] handlar om majoritetens och minoritetens uppfattning av, hållningar till och beteende i mötet med varandra både på det organisatoriska och individuella planet", Emerek (a a, s. 5), min översättning. Emerek redogör också för Schierups integrationsbegrepp. "Kulturell integration omfattar integration på nivå med majoritetsbefolkningen bland annat med hänsyn till aspekter som religion, normer och moral. Strukturell integration omfattar integration på nivå med majoritetsbefolkningen med hänsyn till politiskt deltagande, arbetsmarknadsdeltagande och utbildning", s. 6, min översättning. Emerek undrar om dessa två integrationsbegrepp kan skiljas åt och hon menar att denna distinktion är kännetecknande för det ekonomiska forskningsfältet eftersom Schierup jämför med majoritetsbefolkningen - "samma nivå som majoritetsbefolkningen", s. 6. *Inklusionsbegreppet* är ännu ett begrepp som används i samhällsforskningen. Inklusion innebär att man ser på om etniska minoriteter är inkluderade, deltar i samma utsträckning som och jämställt med majoritetsbefolkningen i samhällslivet. Däremot pekar Emerek på att inklusionsbegreppet inte fångar eventuella segmenteringar av arbetsmarknaden, dvs om arbetsmarknaden är stratifierad med etniska förtecken, Emerek (a a).

Emerek (a a) föreslår att integrationsbegreppet skulle vara ett heltecknande, i princip allomfattande begrepp och andra begrepp som inklusion kunde belysa delområden av integrationsområdet. Att ersätta integrationsbegreppet med jämställd-/jämlighetsbegreppet anger Emerek som både omöjligt och olämpligt eftersom det inom det andra område det används, genusdebatten, fokuserar man i Danmark på likhet mellan könen och på etnicitet/invandrarområdet fokuserar man i Danmark på skillnad och olikhet. Emerek citerar Peter Hervik för att illustrera hur *vi och dom-diskursen* tar sig uttryck när det handlar om de med annan etnisk bakgrund: "Vår undersökning visar att danskarnas jämlighetsuppfattning bygger på en omöjlig förutsättning. Enligt denna uppfattning är det nämligen så att för att kunna ingå jämställt med varandra måste 'de främmande' och danskarna vara lika. Men eftersom danskarna åter och åter igen erfar att 'de andra' är annorlunda och kan därför inte bli danska" (a a, s. 8), min översättning. Medborgarbegreppet ställer sig Emerek också tveksam till som ett alternativ till integrationsbegreppet, eftersom hon menar att det enligt henne primärt berör deltagande i den demokratiska processen och om det skulle användas så menar hon att det skulle vidgas i sin betydelse och också omfatta t ex ekonomiskt medborgarskap.

Emerek (a a) menar att det är en skillnad mellan å ena sidan de politiska (sittande och föregående Socialdemokratiska regering) och ekonomiska (gäller även inom ekonomi som vetenskapsfält) representanterna i det danska samhället och å andra sidan en stor del av den samhällsvetenskapliga falangen när det gäller hur man ser på integrationsbegreppet och integration. De förstnämnda ser integration som = assimilation medan de sistnämnda ser integrationsprocessen som en ömsesidig process där man har gemensamma spelregler men att samhället rymmer olikhet inom ramen för *majoritetssamhällets* överordnade spelregler. Emerek ställer sig dock undrande över om detta ideal är möjligt i Danmark och hon citerar igen Hervik för att visa att assimilation är det enda möjliga integrationsmålet i Danmark: "Eftersom 'de andra' är annorlunda både till utseende och kultur kan de inte bli som danskarna. Bara vid exklusion av de andra eller krav om assimilation kan danskarna återupprätta deras bild av sig själva" (a a, s. 10), min översättning.

Emerek (a a) refererar till Flemming Mikkelsen och belyser den ofta ensidiga orienteringen mot nationalstaten man befinner sig i och glömmer vikten av transnationala nätverk och orienteringar. Den transnationala integrationen är av stigande betydelse idag och det gäller både för invandrare och danskfödda etniska danskar skriver Emerek (a a). Ökad internationalisering/globalisering kräver att *alla* orienterar sig på tvärs av nationsgränser. Emerek menar att det kanske i viss mån kan ersätta behovet av nationell integration för en del människor. Emerek framhäver hur komplicerat det blir med ett integrationsbegrepp som är så mångtydigt och fragmentariskt. Hon skriver också att integrationsprocessens mål bör vara av dynamisk karaktär och att lyckad integration inte kan eller ska kunna ringas in av en statisk definition av vad som är lyckad integration.

Ejrnæs (2002) inleder sitt paper med meningen: *"Etniska minoriteters anpassning i Danmark är ett centralt ämne i minoritetsforskningen och denna aspekt behandlas också direkt eller indirekt i all forskning om etniska minoriteter i Danmark"* (a a, s. 1), min översättning. Här görs det klart att detta är en central fråga när man pratar om migrationsfrågor. Därför finns en uppsjö av rapporter och avhandlingar om detta och han menar därför att det är omöjligt att täcka allt i ett paper som hans. Han vill däremot visa på mångfalden i utgångspunkter för ämnet integration. Han behandlar dessutom begreppet integration särskilt eftersom det är det vanligaste begreppet för interaktionen mellan immigranterna och värdfolket/värdsnationen. Ejrnæs menar att integrationsbegreppet och målet om integration ofta används *"som legitimering av en rad ingrepp avsedda för etniska minoriteter varav en del är både diskriminerande och förtryckande"*, s. 1, min översättning. Han menar dessutom att integrationsbegreppet är det begrepp som används för att definiera invandrades position i samhället oavsett hur man omtalar invandrare – som en resurs eller ett socialt problem. Det är således en särskild beteckning på invandrades och deras barns position i samhället som inte används lika konsekvent om andra människor vars position ska beskrivas.

Ejrnæs (2002) nämner en tradition i dansk migrationsforskning som Emerek (2003) inte nämnde och det är den falang jag skulle vilja ansluta mig till. Det är en tradition inom framförallt antropologi och språkvetenskap som han definierar som socialkonstruktivistisk som fokuserar sig på definitioner, diskurser och konstruktioner av begrepp och strävar efter att visa på alternativa förståelser och definitioner. Ejrnæs (2002) skriver att *"[ä]ven om det sällan framgår explicit vilar undersökningar och forskning som använder kultur- och integrationsbegreppet ofta på uppfattningen att samhället är ett funktionellt system där systemexterna störningar som t ex etniska minoriteter med en annan kultur kan skapa disintegration där det förr härskat integration"*, s. 5, min översättning. Ejrnæs nämner också två traditioner inom forskningen på detta område, nämligen den funktionalistiska och den konfliktorienterade. Den förstnämnda ser integrationen som en process som idealt ska sluta i värderingskonsensus genom ackulturation, assimilation eller integration. Sistnämnda ser samspelet som ojämnt där den ena parten har maktövertaget på grund av internationella och nationella maktförhållanden, vilket skapar motsättningar.

Mediadebatten och den politiska debatten beskriver Ejrnæs (2002) som intensiv på integrationsområdet och har ofta handlat om invandrades bristande integration. Denna debatt har både direkt och indirekt inverkat på forskningsinitiativ och val av forskningsämnen. I förlängningen av detta har politiseringen av invandrarfrågan gjort att det är svårt för många forskare att uttala sig eftersom deras uttalanden kan användas som politiskt sprängstoff men vissa forskare utnyttjar detta för att nå ut med sitt budskap/resultat. Ejrnæs menar att oavsett om invandrare beskrivs som en resurs eller ett socialt problem så är det med integrationsbegreppet man resonerar om deras samhälleliga position. Andra exempel på hur integrationen gjorts till centralt är att en särskild

integrationslag formulerats 1999 och att man i olika sammanhang rapporterar om nivån på invandrares integration.

Många forskningsrapporter gör invandrares kultur som något centralt i integrationssammanhang men det är en grupp forskare som har gått från detta och det är en del av de som nämnts ovan som intar en socialkonstruktivistisk hållning till forskningsämnet, men Yvonne Mørck, som är en av "socialkonstruktivisterna", tillägger kulturen och kulturella skillnader stor betydelse enligt Ejrnæs. Mørck säger sig vara icke-essentialist men dikotomiserar traditionalitet och modernitet samt lägger mycket betydelse i genusmönster i mötet mellan generationer och olika kulturer. Däremot är integrationsbegreppet mer seglivat och att begreppet som sådant undslipper ofta att problematiseras. Även Ejrnæs (2002) refererar till Hamburger och han skriver att hon menar att både den statliga och den kommunala politik bygger på assimilationens principer och Ejrnæs refererar till Tilia som menar att "*den överordnade samhällsstrukturen*" har en "*assimilatorisk kraft*", s. 12. Ejrnæs refererar också till Preis som menar att det är nödvändigt att dekonstruera integrationsbegreppet och hon menar att integration är "*en ihållande, socialt konstruerad och förhandlad process och inte ett simpelt genomförande av en redan specificerad handlingsplan med där till förväntade resultat*", Ejrnæs (2002, s. 12), min översättning.

Ejrnæs (2002) är inte lika skeptisk till jämställd-/jämlikhetsbegreppet och medborgarbegreppet som Emerek (2003), se ovan. Ejrnæs (2002) menar att båda begreppen kan vara brukbara för att påvisa ojämlikhet och diskriminering och Ejrnæs menar att forskning om diskriminering av personer med annan etnisk bakgrund i Danmark är en sentida företeelse.

Som avslutning på min redogörelse av Ejrnæs (2002) och Emereks (2003) integrationsbegreppsöversikter i *AMID Working Papers*, så citerar jag Ejrnæs (2002): "*Som påvisat är integrationsbegreppet ett centralt begrepp inom mycket av forskningen om etniska minoriteter. Det är därför behov av en teoretisk studie av alternativa begrepp och teorier, härunder en särskild undersökning av huruvida jämställdhets-, medborgarskaps- och rättighetsbegrepp kan användas i förhållande till belysning av etniska minoriteters anpassning till samhällslivet i Danmark*", s. 22, min översättning.

Ruth Emerek (2004) skriver i sitt kapitel om integration i *Anden etnisk baggrund* att Inrikesministeriets tankesmedja i 2001 definierade en vällyckad integrationsprocess som "*att invandrare på alla väsentliga punkter skall anpassa sig till danska normer för utbildning, sysselsättning, självförsörjning och politiskt deltagande och att de ska efterleva grundläggande danska normer och värderingar, bland annat 'erkännandet av människors lika rättigheter samt tolerans för andras värderingar och normer'*", s. 20, min översättning. Hon skriver vidare att tankesmedjans integrationsmål är assimilation och att de lägger vikt vid att det ska vara kontakt mellan "danskar och utlänningar". Detta är enligt Emerek i linje med både den tidigare socialdemokratiska regeringen och den nuvarande borgerliga/liberala regeringen.

Dessa brottstycken om integrationsbegreppet och exempel på dikurser inom integrationsbegreppsområdet får tjäna som grund för mitt resonemang om integrationsbegreppet och dess dikurser. Det blir tal om ett resonemang där jag hämtar "stoff" från föregående avsnitt och detta avsnitt och så för jag detta resonemang i en postkolonial riktning, dvs jag kommer att problematisera själva idén om integration i Danmark och då med fokus på socialt arbete i ett postkolonialt perspektiv. Den symboliska interaktionismen kommer att figurera som tillägg bland annat i relation till det sociala arbetet självt och då med utgångspunkt i bland annat Järvinens och Mik-Meyers (2003) bok *At skabe en klient* eftersom de belyser det sociala arbetets möjliga inverkan

på klienters identiteter som just klienter med ofta problemtyngda identiteter. Den symboliska interaktionismen blir också behandlat som en del av lösningen på problemet. Då med Lal (1995) i åtanke och hennes resonemang om den symboliska interaktionismens ansats och hur den kan bidra till att styrka personer och grupper av annan etnisk bakgrund.

På väg mot en problematisering – fler bilder av Danmark

Syftet med detta avsnitt är att komma närmare en problematisering av uppsatsens problemfält och att teckna fler bilder av Danmark som breddar och fördjupar kontexten något. Dessa bilder av Danmark är även de brottstycken av Danmark men även dessa bilder är konstruerade i aktuell dansk forskning samt ett exempel på politisk retorik inom problemfältet denna uppsats belyser.

Socialforskningsinstitutet har nyligen utgett ett temanummer om etniska minoriteters position i samhället och denna är ett exempel på litteratur om invandrare och integration där integrationsbegreppet är centralt. Styrelseordförande på Socialforskningsinstitutet, Palle Simonsen (2005), skriver i förordet till temanumret att: *"Integration, flyktingar, invandrare och efterkommare har de senaste åren gett upphov till några av de hetaste och mest känsloladdade debatter i medierna och i det politiska landskapet"*, s. 4, min översättning. Belastningen på välfärdssystemet omtalas i flera sammanhang i detta temanummer. Temanumrets tema är som titeln anger frågan: *Etniska minoriteter – et nyt proletariat? – kanske till och med ett trasproletariat*, Winter (2005). Winter (a a) skriver i förbindelse med begreppen *proletariat* och *trasproletariat* att *"[b]egrepp har emellertid den egenskap att de fokuserar uppmärksamheten på bestämda problemställningar"*, s. 7, min översättning. Det intressanta är ju att det gör ju även begreppet integration, min reflektion, men det gör man inte så mycket ut av i detta temanummer. Winter skriver att många av de med annan etnisk bakgrund känner sig *"utanför [samhälls]gemenskapen"*, s. 11. Jämför detta med Mikkelsens (2001) *integrationsparadox* där många känner sig "välintegrerade" trots, utifrån sett, ringare förhållanden än den övriga befolkningen i Danmark. Winter (2005) lyfter fram många områden där personer med annan etnisk bakgrund än dansk är klart underprivilegierade och han anger också en rad möjliga orsaker till detta. Winter refererar till Togeby som menar att det hos de etniska minoriteterna är en utbredd acceptans av danska normer och politiska institutioner och att "integrationen" på det politiska området lyckats bättre än inom många andra områden, dvs att deltagandet i det politiska livet är relativt stort hos de med annan etnisk bakgrund.

Aje Carlbom (2005) skriver i samma temanummer om Sverige och bostadssegregation. Som jag förstår hans resonemang är han skeptisk över den svenska mångkulturella politiken. Han är även kritisk mot den politiska korrektheten i Sverige. Han beskriver den mångkulturella ambitionen i Sverige som ett elitens projekt och att kulturella skillnader behandlas som en estetisk företeelse, att de på betryggande avstånd från "icke-svensken" inte förstår hur det *egentligen* är. Han skriver om den politiska korrektheten omkring vad som är rasism och vad som inte är det: *"Det har gått så långt i Sverige att ingen längre kan skilja på vad som är riktig rasism från den universella skepsis människor har i relation till mötet med den Andre på eget territorium"*, s. 40, min översättning och mina understrykningar. Han problematiserar också religiositet, dvs muslimsk orientering, och hur den är med till att motverka integrationen i det svenska samhället. Det är som jag förstår det ett antingen/eller-scenario Carlbom ser. Antingen ingår man i det svenska samhället på majoritetssamhällets premisser eller så ingår man i princip inte alls.

Margaretha Järvinen (2005) skriver i temanumret om hemlösa invandrare och flyktingar. Det som blir tydligt i hennes redovisning från sin undersökning av hemlösa invandrare och flyktingar i Köpenhamn är att det är tydligt hur samspelet med välfärdssystemet och "det danska" samhället formar personernas självuppfattning i relation till deras position i samhället. Exempelvis säger Järvinen att de intervjuade själv menar att deras hemlöshet är ett resultat av *integrations-* och *marginaliseringsproblem*. Dessutom lyser detta igenom i ett citat från undersökningen: "Så arbetade jag som städare som alla andra svartskallar börjar i Danmark...//...Och ja, som utlänning är det besvärligt. Mitt namn låter mycket märkligt. Det är ingen som kan uttala det. Och för någon är jag överkvalificerad och för någon är jag underkvalificerad och för någon talar jag för dålig danska...", s. 53, min översättning (det danska ordet *perkere* har jag översatt till *svartskallar*, vilket jag menar är varandras motsvarighet). Dessutom blir det tydligt att författaren undrar om *integration* av invandrare och omhändertagandet av andra hemlösa ska hanteras inom samma verksamhet, eftersom de invandrare som "endast" är hemlösa riskerar att ytterligare stigmatiseras när de jämföras och/eller buntas samman med narkotikamissbrukare och psykiskt sjuka.

Mange veje til integration (2002) är en annan rapport från Socialforskningsinstituttet som omhandlar integrationsfrågan i dagens Danmark. Det framgår inte vem som skrivit de olika kapitlen därför refererar jag till rapporten och inte till en enskild författare. I rapportens första kapitel skriver man att det inte råder enighet i Danmark hurvida man ska betrakta och definiera Danmark som ett multikulturellt samhälle. Grunden till detta anger man vara att ett erkännande av landet som multikulturellt ofta kräver att etniska minoriteter ska få minoritetsstatus och särskilda rättigheter tilldelade. Dessutom spelar idén om etniska minoriteters familjemönster in i debatten om ett multikulturellt samhälle, om man i det danska samhället kan acceptera olikhet i livsformer och värderingar. Medborgarbegreppet tas även det upp och det menar man i rapporten skulle kunna tjäna som en avledande manöver för att få fokus bort från idén om att sträva efter kulturell likhet och istället se människor som medborgare med rättigheter och resurser oavsett vilka livsformer de representerar. I kapitlet om familje- och parbildningsmönster slås det i viss mån håll på myten om omfattningen av sk tvångsäktenskap. Att förekomsten av tvångsäktenskap faktiskt är relativt låg hos familjer med annan etnisk bakgrund än dansk. Det ska dock sägas att det grundas på en ganska gammal undersökning från 1989. Dessutom redogörs det för familjen som *en institution i rörelse* – att familjemönster, precis som hos den etniska dansken, inte är en statisk företeelse. Familjemönster förändras.

I Politiken den 8/3 2005, sid 1-2, sektion 2, intervjuas tidigare integrationsminister och nuvarande utbildningsminister, Bertel Haarder (Venstre). Han berättar att han planerar att införa morgonsång på landets skolor. Han menar att det var ett viktigt inslag under hans egen skolgång och att det är en viktig del av den *danska kulturen*. Dessutom lutar han sig mot Grundtvig som en förtalare av internationalism men att strävan ut ska föregås av en förståelse av var man kommer från. Haarder säger att Grundtvig sagt att "[a]ll mänsklighet har en nationell form och om man inte känner den, så kommer man inte ut på andra sidan som en människa som kan förstå andra kulturer och som har något att bidra med i utbytet med andra kulturer", s. 2, min översättning. Haarder säger dock att han gärna gör sig av med den tesen om den inte kan användas idag. Haarder menar dock att skolan behöver en återövring av kulturförstärkande inslag som fler timmar historia och att klassisk konst, litteratur och psalmer för att det är viktigt i globaliseringens tidevarv eftersom man nu behöver en kulturell gemenskap där rötter, identitet och historia är nödvändiga för att klara sig. Enligt Wren (2001) så blev Grundtvig använd på 1970-talet och framåt som en reaktion på ett upplevt hot av europeisk integration och invandring och att Grundtvigs idealbild av Danmark "as a small power

with a large spirit under threat from outside influences” (a a, s. 149). Bertel Haarders argumentation i 2005 låter ju som den följer 70-talslinjen i hur Grundtvig kan förstås och användas.

Problematiseringsdiskussion av integrationsbegreppet

Intersektionalitet, rasism och det mångkulturella

Integration är ett komplicerat begrepp och etnicitet, se begreppsordlista, och mångkulturalitet är ytterligare två komplicerade begrepp. Syftet med detta avsnitt är att komplicera bilden av det som många gånger är grunden för de skiljelinjer som skapar gränser som gör att vi uppfattar skillnader – det som skapar bilden av ”oss” och ”dem”. När det gäller mitt fokus på socialt arbete och etnicitet kan skiljelinjerna gå på tvärs med varandra och de kategoriseringar som kan göras följer (ofta) ett hierarkiskt mönster – exempelvis kan människor både förstås i termer av nationalitet, etnicitet, klass, kön och som klient hos socialtjänsten (t ex muslim, heroinmissbrukare, pappa, pakistanier utan yrkesutbildning etc). I detta kan inläsas skiktningar och samhällspositioneringar som ingår i ett hierarkiskt system med olika maktpositioner. För att förstå dessa distinktioner så krävs en ”teoretisk creolisering”, för att använda Avtar Brahs (2002) definition av vad som krävs för att man ska kunna förstå och förklara den *intersektionalitet* som råder mellan olika sociala positioner med tillhörande maktpositioner. Som jag förstår *teoretisk creolisering* så är det tvärvetenskaplighet för att förstå olika sociala identifikationer och positioner som baseras på t ex kön, etnicitet, klass etc. och att dessa markörer interagerar med varandra och positionerar människor olika i olika situationer i livet.

Postkolonialism och symbolisk interaktionism

Som titeln antyder är min huvudsakliga teori *postkolonial teori* men som tillägg har jag valt *symbolisk interaktionism* för att den teorin också lägger stor vikt vid språket och samspelet mellan människor, att vi socialiseras via samspel med andra genom språklig kommunikation, Berg (2003). Att människan ”*blir till i språket*” (a a, s. 153). Och *integration* skulle jag vilja påstå är en språklig produkt som är med att forma vår förståelse av människorna och verkligheten och utfallet är beroende på hur begreppet används och förstås. Ett exempel på hur integrationsbegreppet påstås användas är Bashy Quraishys kommentar till bruket av begreppet i Danmark. Han hävdar att ordet integration ”...konstant blir använt som ett vapen mot invandrare... I Danmark är det klart att när huvudparten av befolkningen talar om integration, så talar de om att invandraren ska bli mycket lite synlig, helst försvinna”, citerad i Mikkelsen (2001, s. 25), min översättning. Postkolonial teori säger något om makro-förhållanden och hur de påverkar mikro-möten medan symbolisk interaktionism säger något om hur vi socialiseras i mikro-världen. Järvinen & Mik-Meyer (2003) skriver i sitt kapitel ”At skabe en klient” om hur behandlingssystemet är med i konstruktionen av *institutionella identiteter*. Att samspelet konstruerar människors identitet och att vissa kategoriseringar har en konstruerad inneboende innebörd – tänk bara på *narkotikamissbrukare* eller *heroinmissbrukare*, det är ju inte helt värdeneutrala epitet, min kommentar. T ex *muslim* och *invandrare* är andra markörer på tillhörighet i en kategori. Inte heller dessa epitet är värdeneutrala i dagens Danmark, det är högst aktuella och omdebatterade epitet. Lal (1995) skriver i sin artikel om symbolisk interaktionism och om forskning inom området etnicitet om behovet av att sätta interaktionen i ett historiskt och strukturellt perspektiv, att interaktionen inte kan ses isolerat från sin omvärld och dess historia, vilket Philomena Essed (1991) belyser i sin bok *Understanding Everyday Racism*. Essed beskriver hur rasistiska utspel och etniska relationer idag är präglade av den historiska kontexten, dvs hur människor har rasifierats tidigare i historien och att dessa

ingalunda är borta ur det mänskliga samspelet idag, att det en gång varit så och att människor vet det gör det möjligt även idag (a a). Se även Brah (2002).

Lal tar även upp behovet av begrepp som dikotomi-paret "oss" och "dem" inom forskning om etnicitet, Lal (1995). Därför använder jag *postkolonial teori* eftersom det är en teori som också lägger stor vikt vid språket och att teorin ger begrepp till att förstå konstruktioner som "vi/dom", "svart/vit", med begrepp såsom *binära oppositioner* och *hegemoni*, Eriksson m fl. (1999). Postkolonialismen är klart influerad av poststrukturalismen och dess syn på hur språket är med och formar vår världsbild. Språket ses inte som en spegel av verkligheten utan språket som det praktiserar i olika sociala praktiker är med och ger mening åt och skapar bilden av "verkligheten", vilket är med och formar politik, institutioner och identiteter (a a). Den världsordning man kan utläsa av postkolonial teori är att den historiska utvecklingen av koloniserad och koloniserad och den innebörd det hade för relationen ingalunda har upphört trots att kolonialtiden ligger i dåtiden. De som var koloniserade intar en liknande position i relation till de som var koloniserade även idag. De har en *maktposition* i världen som är en produkt av hur man diskursivt kontruerat bilderna av de som representerar koloniseraren och de koloniserade. Koloniseraren är inte endast de som faktiskt hade kolonier utan det är det man idag skulle kalla den *vita västvärlden* och de koloniserade är de som av koloniseraren kan definieras som den *dikursive Andre* – oftast *underlägsen* den *vita västvärlden* (a a). I Danmark, som rent faktiskt var koloniserad i Västindien, kan detta i dagens Danmark översättas till att handla om relationen mellan den *vite etniska dansken* och "de fremmede", dvs de med annan etnisk bakgrund än dansk. I min vardag på min arbetsplats, en öppenvårdsmottagning för narkotikamissbrukare som är föräldrar, har jag stött på tendenser i mötet mellan det som kan uppfattas som "oss" och "dem". Som exempel kan jag säga hur människor positionerar sig när det refereras till den politiska debatt som förs i Danmark, och i Danmark de senaste åren finns många politiska diskurser som inte lämnar någon oberörd. Det kan t ex handla om åstramningar i invandringspolitik och demoniseringen av muslimer i mediadebatten eller integrationsdebatten som skapar möten mellan de *etablerade och outsiders*. Ironiskt nog kan den etniskt danske narkotikamissbrukaren bli den etablerade och representant för den västliga/danska *hegemonin*. Men det kanske inte alls är märkligt eftersom vi många gånger "överlever" socialt genom att definiera ut någon annan, särskilt när vi är utsatta eller trängda. Men det visar på en mångfacetterad värld där den underlägsne, eller i andra sammanhang exkluderade, kan bli överlägsen i vissa situationer där t ex etnicitet görs relevant och en särskild maktordning träder fram. Den etniska dansken kan något den andre, *icke-dansken*, inte kan. Det vill säga att den etniska dansken kan definiera ut icke-dansken. Däremot skulle kanske en icke-missbrukande person med annan etnisk bakgrund än dansk kunna definiera ut den etniskt danske heroinmissbrukaren. Se Elias & Scotson (1999) för en parallell där de *etablerade* kan något *outsidern* inte kan, t ex kan den etablerade få outsiders att skämmas. Det kan inte outsiders med den etablerade.

Mitt fokus är primärt på det som berör *identitetspolitik* eller skapandet av *identiteter*. Jag vill här positionera mig som sympatisör till det *anti-essentialistiska* perspektiv Järvinen och Mik-Meyer (2003) intar, vilket innebär att jag ser en persons identitet som en konstruktion via socialisation och samspel och att en person inte har en "essens", inre kärna, utan att identitet är något föränderligt och kontextuellt. Och jag kanske ska använda *identifikation* i stället för identitet, som Samad (1998) som hänvisar till Stuart Hall för att definiera identitetsbegreppet som något föränderligt och icke-statiskt – något i konstant process och förändring, se även Brah (2002). Detta ser jag som en central del i mänskligt samspel – vilka vi är och uppfattar att vi är, både av oss själva och av andra. Till detta vill jag tillägga ännu en aspekt genom att hänvisa till Nazroo & Karlsen (2003), för att framföra att min position inte är låst vid den utifrånkommande definitionen, som Nazroo & Karlsen

(a a) menar att mycket av den forskning och teori om etnicitet fokuserat på de senaste åren. Som Nazroo & Karlsen vill jag också lämna plats för den egna definitionen, det som skulle kunna sägas vara den egna orienteringen/identifikationen utifrån sin etniska härkomst. Jag undrar bara om detta går att skilja åt, då inget uppstår i ett vakuum skilt från det som kan uppfattas som andra än den egna gruppen. Nu omhandlar min uppsats integrationsbegreppet i Danmark och Nazroo & Karlsen talar inte om Danmark. Det gör däremot Hussain (2000) och han talar om en annan modern forskningstradition i Danmark. Han menar att det endast undantagsvis har fokuserats på samhällsliga mekanismer som formar vardagen för de med annan etnisk bakgrund än dansk, istället har man fokuserat på immigranternas kultur, traditioner, familjemönster etc – jag skulle vilja kalla det en traditionell *antropologisk* ansats, där man studerar och förstår *de andra*. Nazroo & Karlsen (2003) talar, som jag förstår det, primärt om Storbritannien, medan Hussain (2000) talar om ett Danmark med en annan forskningstradition. Man skulle kunna säga att den danska forskningen inom detta område inte nått lika långt i utvecklingen som i Storbritannien – detta skulle kunna läsas som en parallell till hur *vi i väst* många gånger betraktar *de andra – icke-västliga*, som inte kommit till vår högt placerade position i evolutionen – se t ex Wren (2001). Här ska sägas att det som gör att vi blir de vi blir är en mycket komplicerad process och att det jag redogjort för är grova förenklingar av denna process. Det är en mångfacetterad process som påverkas av många faktorer och att dessa påverkar varandra på kors och tvärs och strukturerar den värld vi lever i. Exempelvis vårt kön (och sexuell orientering); ålder; etnicitet; vilken tid vi lever i; klassposition; vilket land vi lever i; om vi har arbete; hur man i det land, den stad och den tid ser på just ”sådana som mig” – i detta fall kan man dessutom lägga till *klient* inom socialtjänsten som en relevant faktor. Se Avtar Brah (2002) för en intressant och komplicerande diskussion om hur man kan förstå hur vi formas som människor i en *gendered, racialised & stratified world*.

Det mångkulturella

Multikulturalism är även det ett begrepp som är mångtydigt och otydligt, Rex (1999). Rex (a a) menar att ett multikulturellt samhälle är ett samhälle där det privata och det offentliga är åskilt. I det offentliga är det *en* kultur med rättigheter för dess individer som ska säkra jämlikhet och lika villkor medan det i den privata domänen kan råda större frihet att utöva sin kultur, dvs att det är i den privata sfären att tolerans för skillnader är. Yuval-Davis (1998) problematiserar denna distinktion mellan det privata och det offentliga. Hon menar dels att distinktionen i sig själv är politisk, dvs offentlig och dels att det i ett välfärdssamhälle inte är möjligt att ha denna distinktion eftersom staten kan och ska intervensera på det privata området. Det privata är även det kontrollerat av det offentliga och lagstiftningen är även den gällande i det privata. Yuval-Davis visar även hur varken det privata eller det offentliga behöver präglas av konsensus. Det offentliga olika aktörer kan agera i motsättning till varandra och i det privata kan ojämlikheter råda som den enskilde individen kan vara missnöjd med. Den enskildes autonomi i det privata och det offentliga avgör individens handlingsutrymme i det privata och det offentliga (a a).

Samhällets organisering av hur man väljer att hantera olikheter blir en central fråga för vilket handlingsutrymme grupper och individer har i det privata och det offentliga livet. Lösningarna kan både begränsa och ge möjligheter för den enskilde och för grupperna. Däremot kan lösningen för individens handlingsfrihet innebära en begränsning för gruppen och vice versa.

En fara i den multikulturella diskursen/diskurserna är att man befäster bilden av homogena kulturer åskilda från varandra, Eriksson m fl. (1999). Homi Bhabha menar att det skulle vara bättre att se samhället som bestående av ”*kulturella skillnader utan centrum*” (a a, s. 43), eftersom det inte finns

homogena kulturer utan alla kulturer är influerade av intryck utifrån och de är i en ständig förändringsprocess. Den *nyrasistiska* diskursen vilar just på kulturella distinktioner som i diskurserna blir *pseudobiologiska*, dvs den kulturella särarten, som den beskrivs, kommer att framstå som om den vore biologiskt betingad och därför oföränderlig, Eriksson m fl. (a a).

Hur vi betraktar kulturer, både den vi uppfattar som vår egen och de kulturer vi tycker oss se hos ”de andra”, konstruerar det landskap som tecknar sig framför oss och jag menar att det är den danska hegemonins definition av hur samhället ska förstås och organiseras som oftast gäller.

I detta sammanhang blir identitetspolitik centralt. Eriksson m fl. (1999) beskriver hur de koloniala relationerna har präglat bilden av de som koloniserades och att det i huvudsak var kolonistatörerna som definierade ”de andra”. Avtar Brah (2002) beskriver resultatet av denna process att definitionerna blir *inristade, inscribed*, i personen genom historiens framfart (a a). Den självbild som växt ur det är präglad av den underlägsenhet som koloniseringsprojektet var beroende av. Att själv få definiera sig och hur man önskar uppfattas är en viktig revansch för de som i århundraden definierats av dess kolonistatörer. Som jag nämnt så är det viktigt att inte uppfatta de koloniserade och kolonistatörerna som de som faktiskt var involverade i koloniprojektet. Det kan lika gärna röra sig om ett land som Sverige som inte hade några kolonier och människor från länder som aldrig har koloniserats. Det skall läsas som relationen mellan de som kan konstrueras som *den diskursive andre* och den *vita västliga hegemonin*, se Eriksson m fl. (1999). Lal (1995) beskriver hur symbolisk interaktionism kan användas i syfte att styrka (empower) grupper och individers självdefinitionen genom att den utgår från den enskildes uppfattning och definition. Detta återkommer jag till.

Medborgarbegreppet

Yuval-Davis (1998) säger att medborgarbegreppet är ett svårdefinierat begrepp, likt många andra. Här är det frågan om medborgarskap i en vidare mening än bara det att man innehar ett pass och har rösträtt och är valbar i det nationella parlamentet. Castles & Davidson (2000) beskriver hur medborgarskap i den mening att man inom en nation *hör till* med stöd i att man delar en nationell historia är på väg att bli en omöjlighet i en globaliserad värld med internationell migration. Samtidigt säger de att den enda kända fungerande formen för medborgarskap är nationell och kommer säkert vara det även lång tid framöver. De menar att den mest välfungerande kontext en medborgare kan vara inkluderad i som en del av ett demokratiskt samhälle är i nationalstaten, men att EU är det närmaste man kommit hittills. Det de menar med att man endast kan vara del av ett demokratiskt samhälle inom nationalstaten är att i den globaliserade ekonomin som tar över mycket av den makt nationella parlament tidigare haft inte erbjuder något demokratiskt deltagande – där råder marknadens villkor. Den relativa makt som har legat i att lägga sin röst på ett parti i det nationella parlamentet blir urholkad när det i realiteten är allt mindre det nationella parlamentet styr över, men den är dock där fortfarande. Däremot säger Castles & Davidson (a a) att medborgarskapet alltid är uppbyggt omkring *inkludering* och *exkludering* på det sättet att medborgarskapet förutsätter medborgare *och* icke-medborgare. Någon är med, andra inte. Castles & Davidson (a a) menar att många länder i västvärlden fortfarande strävar efter att kunna kontrollera skillnader och att migration inte ska innebära några större förändringar i värdlandet, vilket är en omöjlighet att kontrollera och därför är en förmåten strävan. De nya invånarna förväntas att inte ”störa” ordningen i värdlandet. De menar vidare att ett medborgarskap inte längre kan organiseras omkring territoriell *tillhörighet* och en enhetlig kultur där man som medborgare och *folk* delar nationens historia. Medborgarskapet måste skiljas från idén om nationell tillhörighet som vi känner

den idag som ofta baseras på idén om ett folk med en gemnesam kultur och historia. Ett nytt sätt att se på medborgarskap är nödvändigt. När man i den politiska och offentliga diskursen/diskurserna producerar främmande-bilder av negativ art av de nya invånarna är det med till att relationen mellan värdnationens "folk" och "de andra" rasifieras och etnifieras, dvs det görs till något relevant för samspelet med det nya hemlandet att de är av annan etnisk härkomst - annorlunda. Några som inte hör till. Assimilation beskriver Castles & Davidson (a a) som något som inte längre är en möjlighet, en strategi som måste uppges för något annat.

Syftet med detta avsnitt om medborgarbegreppet var att kort redogöra för medborgarbegreppets betydelse. Det finns en mängd olika sätt att se på medborgarbegreppet, men de tänker jag inte gå in på. Jag önskar endast att belysa en av många faktorer som blir gränsmarkörer för hur människor uppfattas och att det också har en betydelse för människors reella möjligheter i samhället. Vilka man väljer att inkludera som fullvärdiga medborgare och vilka man inte väljer att inkludera som fullvärdiga medborgare är avgörande för hur människors livsvillkor gestaltas sig.

Integration

På det politiska och ekonomiska området är det som vi ser i ovanstående genomgång av integrationsbegreppet och dess diskurser en assimilatörisk ambition i integrationsbegreppet. Ejrnäs (2002) refererar ovan till Tilia som hävdar att "*den överordnade samhällsstrukturen*" har en "*assimilatörisk kraft*" (a a, s. 12), vilket i Kamali (2000) förtydligas i välfärdsorganisationernas och dess anställdas arbete när de verkställer den monokulturella linjen och arbetar för att individerna ska inlemmas i det *normala* samhället som *normala* individer med en *normal* livsstil på hegemonins/majoritetssamhällets premisser (a a), detta återkommer jag till. Inom samhällsvetenskapen ser vi olika traditioner och ansatser. Den tankesmedja som nämns i Emerik (2004) uttalar det assimilatöriska explicit. Jag får nästan associationer till att de önskar "avla bort" kulturella skillnader likt rashygieniska diskurser från förr i tiden. Men jag vill hävda att det även inom de samhällsvetenskapliga områdena finns assimilatöriska inslag. När man pratar om att man i ett samhälle ska efterleva *majoritetssamhällets överordnade spelregler* är det ju heller inte tal om den ömsesidiga rörelse och jämlika samexistens och lika villkor som Hamburger menar att *integration* betyder, se ovan. När man fokuserar på migranternas kultur som något exotiskt och annorlunda bidrar man i ett postkolonialt perspektiv till att exotisera "den andre" – man konstruerar *den diskursive andra*. Man fokuserar på speciella områden som familjemönster, relationen mellan könen etc, vilket skapar känslan av distans till "den andre". Det blir också material till den assimilatöriska mobiliseringen. Föreställd homogenitet i *det egna* som konstrueras i ett fokus som speglas i *det externa* och de exotiska inslagen förstärks.

Om man skulle föra detta resonemang vidare och låta det *impregneras* av och förstås genom postkolonial teori och symbolisk interaktionism, så blir de assimilatöriska inslagen tydligare. I många av ovanstående exempel utgår man från faktiska förhållanden som indikationer på integrationsnivån. T ex när det gäller arbetslöshet hos invandrare talar man om integration, eller snarare bristfällig integration, och inte om arbetslöshet, se Ejrnäs (2002) ovan. Integrationsbegreppet tjänar som ett begrepp som indikerar invandrades position i samhället och resten av samhällsborgarna, dvs de som inte har annan etnisk bakgrund, definieras i andra termer – t ex arbetslös, marginaliserad, utstött etc, om de skulle befinna sig utanför mittfåran eller inte delta i samhällslivet på ett, för de etablerade, önskvärt sätt. Integration ses som ett slags mått på invandrades och deras avkommors position i samhället och som ni sett kan man mena olika saker när man talar om integration. Det intressanta är att själva retoriken om integration är positionerande i sig självt.

Att säga sig kunna mäta integrationsnivån, vad man än menar med det, kan säga något om en persons integrationsnivå på ett bestämt område, t ex arbetsmarknaden. Det som samtidigt sker är att man positionerar dem man pratar om genom att man implicit säger att de är en kategori/grupp som kan vara i behov av en integrationsinsats. De andra blir gjorda till *de andra* genom att man talar om dem som en satellit och man ska mäta dess avstånd till den planeten man utgår ifrån. I detta tillfälle är satelliten de människor man talar om vars integrationsnivå ska mätas och planeten är landet och samhället Danmark. Att man över huvud taget talar om människor på olika sätt beroende på var de härstammar från samt att man har en särskild politik, t ex integrationspolitik, skapar dikotomiseringen ”vi” och ”dom”. Jag skulle vilja hävda att man i de flesta diskurser om integration har ett dilemma. Detta dilemma innebär att man genom att prata om integration riskerar att vara med i konstruktionen av *binära oppositioner* som dansk/icke-dansk, invandrare/dansk, andra generations invandrare/dansk etc. De diskursiva konstruktioner som skapas är av olika karaktär men de har det gemensamt att de talar om *den diskursive andre* och *det egna*. Distinktionen mellan ”oss” och ”dem” ligger i själva idén om integration, eftersom det ofta förutsätter ”den andre”. Detta dilemma belastar i viss mån även mitt resonemang eftersom jag talar om integrationsbegreppet och om binära oppositioner. Min ambition är dock att problematisera detta.

Ejrnæs (2002) inledande mening i sitt paper: ”*Etniska minoriteters anpassning i Danmark är ett centralt ämne i minoritetsforskningen och denna aspekt behandlas också direkt eller indirekt i all forskning om etniska minoriteter i Danmark*” (a a, s. 1), min översättning, säger att det i *all forskning om etniska minoriteter* handlar om *minoriteters anpassning i Danmark*. Som jag läser den meningen är det alltid fråga om ”den andres” anpassning till värdlandet. Tidigare nämnda strävan efter homogenitet och kontroll av olikhet i värdlandet som Castles & Davidson (2000) nämner kan ses i detta. Ett integrationsbegrepp skulle kunna handla om samhället istället för individer och grupper. Integration skulle kunna vara ett mått på hur integrerat samhället är och belysa vilka mekanismer som styr integrationsnivån. Genom att fokusera på individer och gruppers integration i ett tänkt samhälle eller en tänkt kultur skapas känslan av ett centrum, som Homi Bhabha nämner i Eriksson m fl. (1999) om multikulturalitetsdiskursen. Att se integrationen som samhällets sammanhållningskraft skulle ju vara mer i linje med den betydelse Charlotte Hamburger, Emerek (2003), menar att *integration* har – att det handlar om jämlik samexistens och inte ett övertagande eller ensidigt anpassande och ”*a one-way street*” som Dominelli (1998, s. 49) uttrycker det. Dessutom menar Emerek (2003) ju att det i princip råder konsensus om denna betydelse inom det danska forskarsamhället, vilket jag ställer mig undrande inför när jag läser hennes paper. Hon nämner ju själv att *assimilation* är det enda möjliga *integrationsmålet* i Danmark.

Assimilationens paradox

Som vi sett lyfter Emerek (2003) fram sin ståndpunkt omkring att *assimilation* nog är det enda möjliga målet i Danmark. Det gör hon genom att citera Hervik där poängen är att dansken inte kan se integrationsfrågan i jämlikhetstermer eftersom diskursen om immigranten vilar på olikheter, *vi och dom*, och i könsdebatten vilar den på likheten mellan könen. Samtidigt belyser citatet att även om kravet måste vara *assimilation* kan ”de andra” aldrig uppnå målet. De är för olika, de kan aldrig bli *danska*: ”*Vår undersökning visar att danskarnas jämlikhetsuppfattning bygger på en omöjlig förutsättning. Enligt denna uppfattning är det nämligen så att för att kunna ingå jämställt med varandra måste 'de främmande' och danskarna vara lika. Men eftersom danskarna åter och åter igen erfar att 'de andra' är annorlunda och kan därför inte bli danska*” (a a, s. 8), min översättning. Här kommer Homi Bhabhas *imitationens ironiska kompromiss*, Eriksson m fl. (1999), till att tala i dagens Danmark, dvs att invandraren (den koloniserade) *kan* och *ska* inte kunna bli som

dansken (kolonisatören) men ambitionen ska vara att vilja bli som dansken, dvs assimileras. Integrationen (assimilationen) kan likt koloniseringen legitimeras på samma sätt. Koloniseringen legitimerades genom att diskursivt konstruera *den andre* som underlägsen och i fortsatt behov av koloniseringen. Gränsdragningen var nödvändig och *den andre* fick inte bli helt som kolonisatören, vilket skulle innebära att legitimiteten i koloniseringsprojektet hotades, Eriksson m fl. (a a). Ser vi den danska kulturella hegemonin som universell och överlägsen allt annat samtidigt som vi betraktar migranten som den underlägsne, eller representant för det underlägsna, så görs integrationen till en nödvändighet och assimilationen som det sätt den ska genomföras på. Ser vi på Emereks (2003) andra Hervik-citat om vad som krävs för att dansken ska kunna bevara bilden av sig själv så blir det igen tydligt att migranten tjänar som en bricka i det nationella identitetsbygget. Invandraren tjänar som kontrastiv bild och måste hållas på avstånd och exkluderas: "*Eftersom 'de andra' är annorlunda både till utseende och kultur kan de inte bli som danskarna. Bara vid exklusion av de andra eller krav om assimilation kan danskarna återupprätta deras bild av sig själva*" (a a, s. 10), min översättning. Det blir en ekvation som aldrig går ihop. Men det är ju det som är projektet. Genom att säga något om "de andra", genom att använda binära oppositioner, säger vi något om "oss själva". Den danska vitheten vitnar i ljuset av konstruktionen av den evigt mörke, utifrån kommande.

Att se det danska samhället som en relativt homogen enhet och det egna normsättet och den "danska kulturen" som homogena enheter så bidrar det till att skapa distansen mellan *oss* och *dem*. Betraktas *det egna* som universellt och övelägset *det andra* faller vi onekligen in i den postkoloniala karusellen där vi uppfattar världen i binära oppositioner som *oss* och *dem*.

Konsekvenser för det sociala arbetet

Både de politiska och forskningsrelaterade diskurserna är relevanta för det sociala arbetet och den enskilde socialarbetaren. Som socialarbetare är man i flera avseenden den som verkställer och följer politiska beslut. Dessutom är den forskning som anses relevant och användbar en grund för hur socialarbetaren och den organisation han/hon arbetar i skall arbeta med de problemställningar de står inför – men också för vad som *är* en problemställning och hur dessa ska lösas. Som socialarbetare och människa är även mediadebattens diskurser med och präglar vederbörandes perspektiv och hållningar. Detta är med i socialiseringen av socialarbetaren och i formandet av socialarbetarens syn på de grupper han/hon arbetar med.

Här är det kanske bättre att tala om kategori än grupp, eftersom en *grupp* ofta är definierad utifrån av en känsla av samhörighet, medan en *kategori* definieras utifrån av någon utanför kategorin, Svanberg & Tydén (1999a). Här har vi ju med flera kategorier att göra och det är inte alls säkert att de uppfattar sig som en grupp inom kategorierna, men det förekommer naturligtvis och är inte helt skilt från varandra eftersom kategorisering och gruppering samspelar (a a). De kategoriserade kan ju efter hand uppleva sig som en grupp på grund av omgivningens syn på dem vilket kan skapa en känsla av samhörighet. De utpekades/diskriminerades samhörighet. En grupp kan ju utifrån ses som en kategori om de av omgivningen betraktas bära någon form av karaktäristika. De kan naturligtvis också identifiera sig med varandra av egen fri vilja utifrån upplevd samhörighet. De kategorier jag tänker på i denna uppsats är till exempel: *av annan etnisk bakgrund än dansk, muslimer, män/kvinnor, klienter* och alla de problemidentiteter som kan skapas inom fältet socialt arbete. När jag säger mig vara motståndare av den gängse och grovt förenklade bilden av de med annan etnisk bakgrund än de som talar om dem, så menar jag att det är med till att befästa schablonbilder som i värsta fall kan bli självuppfyllande profetior som skapar skiljelinjer och gränser mellan människor

utifrån tänkta och konstruerade kategorier. Vårt behov av att organisera och sortera vår omvärld kan ibland vara direkt skadliga för de som blir föremål för detta, vilket är ett centralt problem inom socialt arbete.

Masoud Kamali (2000) skriver i sin artikel "*The role of educational institutions in the clientization of immigrants: the Swedish case*" om hur svenska välfärdsorganisationsformer klientgör invandrare i Sverige. Nu handlar denna uppsats om Danmark men jag vill hävda att det som gäller Sverige i många avseenden gäller Danmark. Det är grannländer med ett väl utbyggt och liknande välfärdssystem och med samhällen som tidigare, för 30-40 år sedan, präglades av en relativ etnisk homogenitet som ändrats de senaste decennierna. Kamali beskriver det svenska sociala arbetet och dess utbildningar som präglad av den amerikanska traditionen av "case work" som är individuellt orienterad och att fokus ofta är att leda/stötta individen/klienten mot det som betraktas som ett normalt i liv i det normala samhället. Margaretha Järvinen och Nanna Mik-Meyer (2003) beskriver den danska traditionen inom socialt arbete idag på ett liknande sätt. Kamalis (2000) och Järvinens & Mik-Meyers (2003) definition av klientgöring är också den snarlik. Båda talar om hur individers identiteter kan riskera att konstrueras i ett samspel med välfärdsorganisationen och dess aktörer. Det handlar inte om passivering, vilket man ibland menar med klientgöring, utan det handlar om att man konstruerar bilder av människor som klienter och att dessa kan vara med i konstruktionen av problemtyngda identiteter – det som Goffman (1990) skulle kalla *spoiled identities*.

Kamali (2000) menar att den svenska välfärdsorganisationen, i vid mening, bygger på en monokulturell utgångspunkt och detta trots en explicit mångkulturell politik. Sverige har som ett av de första länder i världen formulerat en mångkulturell politik som skulle ge utrymme för (kulturell) olikhet, som formulerades redan i mitten av 70-talet. Den ska bygga på *valfrihet, jämlikhet och samverkan* – men den gör en skillnad mellan *det privata* och *det offentliga* livet som i Kamalis text framstår som endast teoretiskt möjligt. Allra helst när det i Sverige är flera välfärdsorganisationer som "inkräktar" på det privata området och lägger sig i det som vanligtvis betraktas som en persons/familjs privata angelägenheter. Det kan till exempel vara skola och socialtjänst som har klara meningar om hur ett normalt familjeliv ska levas, jämför med Yuval-Davis (1998) ovan. Kamali (2000) menar att de formaliserade utbildningar som finns för socialarbetare är bärare av den monokulturella och att utbildningsinstitutionerna producerar agenter för denna monokultur som reproduceras genom den färdiga socialarbetarens värv i en organisation som även den bygger på idén om det homogena samhället. Kamali menar i övrigt att formaliserade utbildningar är nödvändiga i reproducerandet av en monokulturell ordning. Tänk bara på grundskolan (folkeskolan i Danmark) som i princip alla passerar, se Svanberg & Tydén (1999a & b). Kamali (2000) visar på den västliga hegemonins etnocentrism och hur den gestaltar sig i de svenska välfärdsorganisationerna och hur obekanta livsstilar konstrueras som avvikande livsstilar och beteenden som är en klart definierad uppgift för socialarbetaren och den verksamhet han/hon verkar inom. Socialarbetaren behöver definierade klienter med en problematik som kan formuleras i ord så att man kan intervensera, Järvinen & Mik-Meyer (2003) – man måste diskursivt exkludera för att kunna inkludera, eller rättare sagt för att motivera och legitimera sin verksamhet oavsett vilka manifesta och latent intentioner man har för verksamheten, min reflektion.

Hasenfeld (1992) beskriver socialarbetarens makt på följande sätt: "*First, social workers rely on power of expertise, which is derived from their access to and command of specialized knowledge. Second, they use referent power or persuasion, which emanates from their interpersonal skills, particularly their ability to develop empathy, trust, and rapport with the client. Third, they evoke legitimate power, which is an appeal to dominant cultural values and authoritative norms*" (a a, s.

260-261). Dessa källor till makt ser Hasenfeld som sekundära till den makt organisationen de är anställda i har genom sin kontroll över verksamhetens resurser. En annan maktfaktor inom socialt arbete som Hasenfeld nämner är att verksamheterna ofta har monopol på den service de erbjuder befolkningen. Klienten kan sällan välja ett annat ställe att gå till. Hasenfeld menar att socialt arbete måste styrka (empower) klientgruppen man har med att göra för att socialt arbete ska leda till frigörelse av klienternas egna resurser. Hasenfeld citerar Solomon för att definiera empowerment som en *"process whereby the social worker engages in a set of activities with the client or client system that aim [sic] to reduce the powerlessness that has been created by negative valuations based on membership in a stigmatized group"* (a a, s. 270). Likt Kamali (2000) menar även Avtar Brah (2002) och Patel m fl. (1998) att socialarbetare också har makten att definiera klienter, dvs klientgöra dem utifrån sina och dominerande föreställningar om vilka kategorier man kan kategorisera människor som, och Lena Dominelli (1998) hävdar att annorlundagörandet, *"othering"*, är centralt i rasistiskt förtryck (a a, s. 39). Dominelli menar vidare att annorlundagörandet av klienter med annan etnisk härkomst kan ta sig subtila uttryck och är svåra att få syn på eftersom socialarbetaren typiskt ser sig som en tolerant person som inte diskriminerar. Det kan t ex röra sig om patologiseringen av attribut hos de med annan etnisk bakgrund. Dominelli menar att annorlundagörandet alltid utgår från en känsla av överlägsenhet hos den som definierar *"den andre"*. Detta att socialarbetaren har definitionsmakten är, som Patel m fl. (1998) säger, en viktig fråga eftersom man inom socialt arbete kan placera orsaken till t ex fattigdom och rasism hos de fattiga och de som kan rasifieras. Om man i insatsen utgår från att problemet ligger hos klienten och inte i samhällsstrukturen eller i de dominerande diskurserna om problemen så riskerar man att permanenta problemet (a a). Dominelli (1998) anger förklaringen att det är något fel på invandraren om anpassningen till värdsamhället sviktar som vanlig. Dessutom betraktas anpassningsprocessen som *"a one-way street"* (a a, s. 49). Dominelli menar även att kravet om anpassning eller integration oftast innebär en anpassning på majoritetens villkor och att assimilation utgår från att den dominerande kulturen är överlägsen andra (a a).

Gutiérrez (1992) ger ett bud på hur empowerment av etniska minoriteter inom socialt arbete skulle kunna organiseras. Hon menar att etno-sensitiva verksamheter (*ethnic sensitive services*) inte är nog. Om det verkligen ska styrka personer och grupper avseende egenmakt och inflytande så krävs det hon kallar etno-medvetna verksamheter (*ethno-conscious services*), vilket innebär en orientering mot *empowerment* av personer och grupper och inte behandlande eller korrigerande, dvs med en ambition om förändring i en bestämd riktning. Som Gutiérrez själv uttrycker det: *"Empowerment-based services differ from traditional programs by equalizing the power between service providers and clients: utilizing small groups; accepting the client's definition of the problem; identifying and building upon the client's strengths; raising the clients consciousness of issues of class and power; actively involving the client in the change process; teaching specific skills; using mutual aid, self help, or support groups; encouraging clients to exercise their personal power within the context of the organization; and mobilizing resources or advocating for clients"* (a a, s. 331). Detta kräver enligt Gutiérrez att organisationen förutom ambitionen har representation av personer från etniska minoriteter med inflytande i *hela* organisationen (a a). I representationssammanhang kommer alltid problemet *vem* som ska representera en grupp, t ex om män representerar både kvinnor och män, min reflektion. Patel m fl. (1998) argumenterar också för att socialt arbete kan stöttas av att det även bland personalen finns människor med annan etnisk bakgrund, eller rättare sagt med samma etniska bakgrund eller religiösa orientering som en del av klienterna, för att religiösa högtider kan delas och ges mening gemensamt klienter och personal emellan. Däremot hävdar Patel m fl. (a a) att det är viktigt att socialarbetare aldrig klumpar etniska minoriteter samman och utgår ifrån att de är

religiösa allihop. Det är viktigt att komma ihåg att människors identifikationsgrunder är många och olika för olika personer även om de har annan etnisk bakgrund än majoritetsbefolkningen.

Ledwith (2001) diskuterar behovet av att man tänker om i en värld av kulturella skillnader och mångfald. Hon påstår att västvärldens tänkande är präglad av en dikotomiserande tankegång, vilket inte är gångbart i en mångfacetterad värld av mångfald och skillnader. Det krävs mer nyanserade förståelser av vår omvärld. Hon menar att det är nödvändigt för att kunna hantera och förstå den *intersektionalitet* som finns i dagens samhälle. Hon menar att en kritisk socialarbetare (community worker) måste kunna förstå och analysera maktstrukturer i samhället för att kunna styrka de människor som är föremål för det sociala arbetet. En förståelse för den kulturella *hegemonin* och hur den genomsyrar samhällets institutioner och hur dominerande idéer betraktas som *sunt förnuft* är avgörande för hur det sociala arbetet utförs. Hon föreslår en tredimensionell modell som tar hänsyn till "*difference – age, 'race', class, gender, sexual preference, ability, ethnicity, on one axis, through contexts – economic, cultural, intellectual, physical, environmental historical, emotional, spiritual on another, and between levels – local, regional national continental and global on a third to form a complex set of interrelationships which interweave between axes, but which also intertwine one on any one axis*" (a a, s. 178). Denna förståelsesmodell skulle enligt Ledwith kunna vara ett hjälpmedel i att förstå den komplicerade värld vi lever i idag och att det är nödvändigt för att kunna bidra till empowerment av utsatta grupper. Hon menar att man genom att tänka i nya banor i viss mån kan förändra vår verklighet. Även Ledwith menar att en maktutjämning är nödvändig för att en reell dialog ska kunna uppstå som kan frigöra människors resurser (a a). Här kan Lals (1995) beskrivning av den symboliska interaktionismens styrkande egenskaper i form av att den tillåter den enskilde individen eller gruppen att själv definiera sig själv. Den ansatsen blir en identitetspolitisk styrka i hur människor ska förstås som en respons på en av hegemonin beskriven bild av samhällsrelationerna och i det här fallet det sociala arbetets aktörer och organisationer som den kulturella hegemonins förlängda arm.

Några citat från Dominelli (1998) får avsluta detta avsnitt för att illustrera socialarbetarens roll och skyldigheter i detta sammanhang, vilka talar sitt tydliga språk:

"...the social worker should be familiar with the diversity of views and not stereotype a given culture", s. 51.

"...social workers have the responsibility of exercising critical judgement, not as a means of putting other people down, but as a way of engaging in discussions aimed at resolving disputes about appropriate behaviour and being clear about where the line is drawn, by whom and why. Ultimately, social workers are professionally bound to protect lives and people's right to a decent life", s. 51.

"Social workers are responsible for enforcing social discipline and forms of acceptable behaviour. Thus, in their role as 'agents' of society, social workers practise social control and reinforce its dominant values and norms. Anti-racists have reason to reprimand social workers for working uncritically in this regard. For their approach perpetuates forms of social work practice which endorse the status quo and reinforces assimilationist norms and other types of behaviour which are racist in outcome if not intention" s. 54.

"Only by identifying the social relations through which racism is perpetrated and seeking to change them in egalitarian directions can non-European nationals feel that they belong on this

continent just as much as those who have 'othered' them. Social workers, such as those who are working with the day-to-day realities experienced by excluded people, have a significant role to play in creating a truly non-racist society", s. 55.

Genussystem, nationen och socialarbetaren

Svanberg & Tydén (1999a) menar att statsbildningen i europeiska länder präglats av att bilden av majoritetsbefolkningen har konsoliderats av att den definierats som kulturellt och språkligt homogen och att denna samhällstyp präglats av en assimilationssträvan. Svanberg & Tydén (1999b) beskriver dessutom hur idén om nationen och folket är en process där man definierar ut de som inte anses ingå. Den diskursiva processen skapar föreställningen om *oss* och *de andra*. Den upplevt kulturellt homogena nationen klart avgränsad från det som inte ingår i den. Nationalromantik, bruk av historien för att nära nationalitetskänslan, enhetsskolans socialisering till samhällsmedborgare och den diskurs och politik som resulterat i att det finns särskilda begrepp för de som flyttar till landet och en särskild politik för hur dessa ska anpassa sig till det nya landet är alla med och cementera *nationalstatens främlingsbilder* (a a). Annick Sjögren (1996) beskriver hur språket ofta kan tjäna som markör för gränsdragningar mellan "oss" och "dem" där den infödde har makten att definiera ut den utifrån kommande på basis av hur de hanterar språket. Språket blir en maktfaktor som indikerar och skapar olika positioner.

Yuval-Davis (1998) beskriver att nationsbygget, eller statsbildningen, innebär en konstruktion av ett specifikt genusystem i nationen, dvs konstruktionen av vad som betraktas som *manligt* respektive *kvinnligt*. I nationsbygget byggs den ideala bilden upp av hur män respektive kvinnor ska uppföra sig, vilken position de ska ha till varandra. Detta ska inte ses som ett arbete som blir färdigt utan det ska ses som en process som förändras hela tiden och att den heller inte är helt enhetlig inom en nation på en och samma tidpunkt. Klasspositioner och stad/landsbyggd är faktorer som påverkar riktningen på den utveckling genusystemen får. Eriksson m fl. (1999) beskriver hur den koloniserade delen av världen blev uppfattad som en del av världen som kolonistören skulle prägla/fostra kulturellt. Den västliga världen såg sin kultur som universell och att det sågs som den *vite mannens börda* att pådyvla den universella kulturen på "de andra". Gränsdragningen mellan kolonistören genom en essentialistisk, stereotypifierande och rasistisk diskurs och idén om den egna kulturen som universell legitimerade koloniseringen av "de andra". Den *vite mannens* kulturella hegemoni legitimerades genom det koloniala projektet och dess diskurser. *De andra* skulle sträva efter att bli som den vite mannen, men de skulle aldrig lyckas. Det skulle förbli en strävan. Homi Bhabas uttryck *imitationens ironiska kompromiss*, som jag berört tidigare, syftar att illustrera detta. Att det är nödvändigt att kunna skilja originalet från kopian. Gränsdragningarna var ju som sagt nödvändiga för att kunna legitimera det koloniala projektet. Annars hotas projektets legitimitet. Genusystem konstruerades också i legitimeringen av det koloniala projektet. Kvinnans position i det genusystem man tyckte sig se hos "de andra" angav hur långt den kulturen hade nått i utvecklingen utifrån en föreställning om en förutbestämd evolutionsbana. En del av det koloniala projektet blev således att "*rädda den bruna kvinnan från den bruna mannen*", för att citera Spivak, Eriksson m fl. (a a, s. 23). Kolonistörerna var både överlägsna de koloniserade kvinnorna och dess förtryckare (a a). Om vi nu tänker att de koloniala relationerna kvarstår trots att kolonialtiden i princip är ett avslutat kapitel, Eriksson m fl. (1999), ligger det nära till hands att se detta överfört på de relationer som uppstår i, t ex, Danmark mellan den inhemska befolkningen och de som definieras som ditflyttade – utifrån kommande. Hur samhället väljer att organisera sig i relation till nya invånare och hur dessa omtalas blir avgörande för hur det samhället kommer att forma sig och hur villkoren för dess invånare blir. van Nieuwkerk (2004) skriver om hur holländsk nationell identitet

konstrueras i ljuset av en konstruktion av muslimen som "den andre". Hon menar att just genusrelaterade ämnen är centrala i denna dikotomiserande konstruktion. Den moderna och riktiga uppfattningen är den holländska, medan den muslimska uppfattningen är den reaktionära och omodärna - felaktiga. Kvinnors ställning är det centrala i den holländska diskursen om islam och muslimer i Holland. Det genussystem man tycker sig se bland muslimer tjänar som en kontrastiv resonansbotten till hur man framställer det holländska genussystemet som präglas av jämställdhet mellan könen. Detta skulle jag vilja påstå är relevant även för Danmark (och fler nordeuropeiska länder) även om artikeln handlar om Holland.

Socialarbetaren har vi sett är en makthavare i flera avseenden. Bland annat är socialarbetaren en makthavare i relation till resurser, t ex Hasenfeld (1992), men även i relation till hur saker och ting ska förstås genom sin expertis och som en representant för monokulturen, *hegemonin*, Kamali (2000) - dvs professionellt och kulturellt tolkningsföreträdare i relation till klienten. Den *vite danske* socialarbetaren och den kontext han/hon verkar inom bidrar till att klientens problematik förstås på ett bestämt sätt. Detta får till följd att institutionella identiteter kan skapas, Järvinen & Mik-Meyer (2003), samtidigt som socialarbetaren är bärare av och representant för den monokulturella hegemonin. En risk är att man i integrationsdiskurserna strävar mot att förändringen ska gå i en bestämd riktning och enligt Emerek (2003, 2004) är assimilation den politiska ambitionen i dagens Danmark, men också den hon själv ser som mest realistisk. Här kan paralleller till kolonisatören och den *vite mannens börda* göras. Istället för att verka i "kolonin" verkar socialarbetaren på *hemmaplan*, men ambitionen, om den är assimilerande, blir den samma – nämligen att fostra eller civilisera "den andre". Det blir *socialarbetarens börda* att lära "den andre" om den danska kulturen. Jämför med Hervik (2004) och Franzén (2000) ovan om vilken position "värdfolket" respektive socialarbetaren ofta önskar att invandraren respektive klienten intar. En position präglad av underkastelse, välvilja och tacksamhet.

Socialt arbete kan som vi sett präglas av ett monokulturellt och hegemoniskt perspektiv. Detta kan få till konsekvens att jämlikhetssträvanden mellan män och kvinnor kan gestalta sig som inom postkolonialismen, dvs att det kan få prägel av att projektet är att "*rädda den bruna kvinnan från den bruna mannen*", Eriksson m fl. (1999, s. 23). En särskild grupp/kategori med annan etnisk bakgrund är de som är muslimer. Det säger jag för att de tillhör den grupp människor som är mest i skottlinjen för den debatt som förs om integration och invandring i Danmark, vilket också Hervik (2004) och Hussain (2000) menar – de menar dessutom att det är en negativ problemfokuserad debatt som fokuserar på motsatser och Hervik (2004) skriver om uppfattningar av skillnader för stora att överbrygga. Patel m fl. (1998) lyfter i ett europeiskt perspektiv fram hur muslimer demoniseras och får etiketten *den barbariske andre*, vilket bidrar till den dikotomiserade bilden av "oss" och "dem" där muslimen fått tjäna som den kontrasterande antagonisten vi kan spegla vår europeiska identitet i. Som van Nieuwkerk (2004) visade i det holländska exemplet kan jämlikhet mellan könen hos "värdfolket" konstrueras i ljuset av konstruktionen av dess motsats hos den muslimska familjen. Den binära oppositionen jämlikhet/ojämlikhet kan diskursivt konstrueras i socialarbetarens samhällsbevarande strävan.

Om vi följer Hussains (2000) påstående om att det inom det danska forskningsfältet primärt har handlat om att fokusera på de invandrades kultur, könsrollsmönster, familjemönster etc., så kan ett komplement till socialarbetarutbildningen lätt reproducera denna förståelse av de med annan etnisk härkomst än dansk. Man håller kvar bilden av invandraren som "den andre". Socialarbetaren uppfattar sig bara bättre rustad att hantera ännu en kategori människor i det sociala arbetets

problemidentitetsgalleri. Socialarbetaren blir en generalist med ännu en svag specialitet – nämligen den att *förstå* och *hjälpa* människor från *andra kulturer*.

Slutdiskussion

*Syftet med denna uppsats var att problematisera det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser i ett postkolonialt perspektiv med fokus på vilken betydelse det kan ha inom socialt arbete i Danmark. Min problemformulering var: Hur kan det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser förstås i ett postkolonialt perspektiv i en dansk kontext inom socialt arbete? Ett delsyfte skulle kunna sägas vara min ambition att peka på andra förståelser av integrationsbegreppet och att peka på att tänka annorlunda kan göra det sociala arbetet mer reflexivt i relation till dagens globaliserade värld. Genom min problematisering av det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser i Danmark där jag försökt lyfta fram *innebörder* i begreppet och diskurserna och vilken betydelse det *kan* ha för socialt arbete så har jag visat på hur det assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser kan förstås i ett postkolonialt perspektiv. Det postkoloniala perspektivet med tillägg av symbolisk interaktionism framstår i min uppsats som en passande tolkningsapparat för det problemfält min uppsats omhandlar. Mitt syfte och min frågeställning menar jag blir besvarade i min argumentation som bland annat visar hur *diskursiva konstruktioner* som *text* och *dom*, *den diskursive andre* och *nationella främlingsbilder* kan konstrueras i en dansk kontext inom socialt arbete och vilka konsekvenser det kan få för de människor som är föremål för det sociala arbetet. Därmed inte sagt att jag presenterar det enda svaret man skulle kunna producera i detta ämne. Det min argumentation visar är hur huvuddragen i det jag valt att kalla det danska assimilatöriska integrationsbegreppet och dess diskurser *kan* påverka det sociala arbetet. Uppsatsen utgör en helhet skapad av mig utifrån den litteratur jag valt där jag sammanfogar litteratur som behandlar olika områden som görs relevanta i relation till varandra i denna uppsats. Som jag nämnt tidigare ska uppsatsen ses som normativ och perspektivval och en del litteraturval är, som sagt, även det normativa handlingar. Jag har lutat mig mot aktuell och i mångt och mycket central litteratur inom det problemfält som denna uppsats belyser. Jag har använt mig av både dansk nationellt inriktad litteratur och internationell litteratur som berör migrations-/etnicitetsområdet och socialt arbete, vilket passar detta problemfält utmärkt eftersom det befinner sig i en nationell/internationell kontext. Uppsatsen skildrar mötet mellan *det nationella* och *det internationella*, eller kanske *icke-nationella*. Mitt arbete kan sägas ha en tvärvetenskaplig karaktär eftersom jag fogar ihop litteratur som egentligen berör olika områden som i denna uppsats integreras i varandra och detta kan i viss mån tjäna som en förståelsesmodell för den intersektionalitet detta problemfält präglas av. Ett exempel på det Avtar Brah (2002) kallar *teoretisk creolisering*.*

Detta teoretiska arbete ska inte ses som ett försök till att säga *hur det alltid förhåller sig*, men det visar på hur det *kan* förhålla sig och vilka konsekvenser det kan få för de människor som blir föremål för de assimilatöriska integrationsdiskurserna och de handlingar som följer i dess kölvatten. Jag önskar att uppsatsen ska ses som ett bud, byggt på ett teoretiskt resonemang, på vilken väg man skulle kunna gå inom socialt arbete för att undvika att stämpla människor på bakgrund av ännu en exkluderande kategorisering. Det sociala arbetet måste syfta till att styrka (empower) människor som av någon anledning är i behov av det bistånd man kan bidra med inom fältet socialt arbete så att de kan leva ett anständigt liv och uppleva att de kan *höra till* i Danmark lika mycket som de som betraktas som etniskt danska. Detta kräver utifrån mitt resonemang att socialt arbete och

socialarbetaren bör följa Ledwiths (2001) råd om att kritiskt kunna se hur den inhemska nationella hegemonin genomsyrar samhällets alla institutioner, också den man själv representerar, och kunna hantera den intersektionalitet som skiktat samhället på många plan och förstå den diskrimination människor utsätts för. Framtidens sociala arbete måste präglas av nytänkande och vi måste skaka av oss *nationalstatens främlingsbilder*, Svanberg & Tydén (1999b), och följa Castles & Davidsons (2000) råd att tänka om omkring hur vi ska se på inkluderingskriterierna för vem som kan betraktas som en fullvärdig medborgare. Om inte kan vi bidra till att permanenta utanförskapet som Patel m fl. (1998) menar är risken om vi följer en förståelses- och förklaringsmodell som fokuserar på att orsaken till utanförskapet ligger hos den fattige och/eller rasifierade själv. Att ansvaret för bristande anpassning till värdsamhället läggs på invandraren själv, anger Dominelli (1998) som en vanlig förklaringsmodell. I *Mange veje til integration* (2002) anger man att medborgarbegreppet med fördel skulle kunna tjäna som en avledande manöver för att inte fokusera på kulturella skillnader, utan att istället betrakta människor som likvärdiga medborgare oavsett var de kommer ifrån och hur de lever sina liv.

Som jag nämnt tidigare tycker jag att integrationsbegreppet ska användas för samhället som helhet och inte riktas mot individer och grupper. Det får onekligen en etnocentrisk prägel när man utgår från *det egna* och betraktar *det andra* som något mer eller mindre skilt från det egna. Lals (1995) diskussion om hur den symboliska interaktionismen kan vara med till att styrka de med minoritetsbakgrund pekar på en central aspekt av det identitetspolitiska området som jag menar har mycket stor betydelse för hur människor kan leva och trivas i ett samhälle. Inom socialt arbete är det av mycket stor betydelse att de som är klienter, brukare eller vad man väljer att kalla dem, får vara med i formuleringen och förståelsen av sin livssituation, sina problem och dess lösning. Den egna definitionen av sig själv och vilken väg man önskar att gå måste få ett större utrymme. Gutiérrez (1992) och Patel m fl. (1998) lyfter fram vikten av att det inom organisationen finns representanter, *med reellt inflytande*, för dem med annan etnisk bakgrund än majoritetsbefolkningen. Som jag ser det handlar det dels om att det i vissa fall innebär att man om man själv har annan etnisk bakgrund kan ha större förståelse för de problemställningar och behov man möter i det nya landet och dels att det normaliseras att vara av annan etnisk bakgrund. Att det inte alltid ska handla om etnicitet, med därtill hörande egenskaper, när någon eller några i en bestämd kontext kan sägas vara av annan etnisk bakgrund. Precis som när män och kvinnor är vana att arbeta samman så tänker man allt mindre på att det är män och kvinnor på arbetsplatsen eller i vilken miljö man nu befinner sig. Att utpekas som "det andra" och ibland "sämre" är ju inte av godo när man önskar att människor ska trivas och uppleva sig vara av samma värde och med samma rättigheter som alla andra. Genom denna sammanfattning av poänger i mitt arbete tycker jag mig visa att jag även besvarat mitt delsyfte som var en ambition om att peka på andra förståelser av integrationsbegreppet och att peka på att tänka annorlunda kan göra det sociala arbetet mer reflexivt i relation till dagens globaliserade värld.

Ett problem med mitt resonemang ligger i idén om att tolerans kan bli universell. Man kan hävda att ett samhälle måste ha vissa fundamentala värderingar som gäller alla i samhället. Frågan är bara vilka, se Svanberg & Tydén (1999a) för ett längre resonemang om detta. Min utgångspunkt är ju att det måste råda en tolerans för olikhet i samhället och att homogenitetssträvan inte är fruktbar. Om toleransen för olikhet dras till sin spets kan man ju försvara intolerans med hänvisning till toleransen för olika sätt att se på vad som är rätt och fel. Dessutom kan det innebära att man känner sig tvingad att acceptera våld och förtryck. Detta kan lätt bli en ekvation som aldrig går ihop. I mitt Utopia strävar man efter tolerans för olikhet som omfattar *alla* och efterlevs av *alla*. Häri ligger en motsägelse eftersom det innebär att jag utgår från att några värderingar ska vara universella

(tolerans för olikhet), vilka kan kallas ”västliga” och/eller liberala i sin karaktär. Det är en motsägelse jag får leva med. Min tes om att integrationsresonemangen ofta diskursivt konstruerar bilder av *de andra* kvarstår dock från min text och jag är av den uppfattningen att det inte endast är antingen den ena eller den andra ytterligheten som kan råda. Hur vi organiserar vårt samhälle rör sig på en skala och det finns inte endast två poler att placera sig vid. Därför kvarstår min ursprungliga tes och den ska inte förstås som en totalrelativistisk ståndpunkt där 'anything goes', utan som en strävan efter ett genuint jämlikt samhälle där människor inte utpekas och stämplas för sin orientering eller gruppstillhörighet och att *alla* betraktas som fullvärdiga medborgare.

Mitt arbete kan säkert beskyllas för att vara färgat av mitt val av litteratur och perspektiv. Det har jag redan varit inne på. Dessutom kan mitt arbete beskyllas för att vara lite diffust i sin form och innehåll. Jag har medvetet försökt att vara generell, men jag har ibland kommit med konkreta exempel och preciseringar för att förtydliga min poäng. Jag hoppas du som läsare har fått ut något av läsningen och att några frågor och eventuellt tankar och insikter väcktes när du läst uppsatsen. En empirisk fortsättning inom detta fält skulle kunna fokusera på relationen mellan de som är föremål för välfärdsorganisationens insatser och välfärdsorganisationen själv, liksom Järvinen & Mik-Meyer (2003). Jag personligen skulle vilja genomföra en kvalitativ studie av hur klienter med annan etnisk bakgrund upplever mötet med en dansk välfärdsorganisation samt hur organisationen självt tänker och resonerar om de klienter de har kontakt med, liksom det pågående forskningsprojektet *Stofmisbrug blandt etniske minoriteter i Danmark*, <http://misbrug.alsresearch.dk/beskrivelse.php>.

Begreppsordlista

Binära oppositioner: Språket ses inom postkolonial teori som organiserat kring binära oppositioner, vilket innebär att mening ges genom att kontrastivt dikotomisera tillvaron. Genom kontraster skapas mening. Exempelvis; man/kvinna, svart/vit etc, Eriksson m fl. (1999).

Dikotomier: Tudelning o.d., SAOL (1990)

Diskurs: ”[E]tt slags system av mening och föreställning; diskurser är forbundna och etablerar bestämda förhållanden mellan de ord och bilder som ingår i dem. Därmed kan de handla om hur något är/fungerar, men också om vad som är rätt, fel eller vackert.”, Franzén (2000, s. 92). I det här arbetet är det *diskursiva konstruktioner* som är i fokus, dvs hur begreppet *integration* konstrueras i social och språklig praxis. Vilka bilder och system som skapas för hur man tänker, resonerar och agerar i relation till det man talar om. I den språkliga diskursen konstrueras bilden av fenomenet och hur det ska förstås och behandlas.

Etnicitet: ”Termen *etnicitet* har sitt etymologiska ursprung i det grekiska ordet *ethnos*. Det betyder folk. Denna innebörd har ordet *etnicitet* behållit i sin nutida användning. *Etnicitet* är ett paraplybegrepp som syftar på förekomsten av ’etniska fenomen’ som identiteter, kategorier, grupper, kollektiv, relationer med mera. Till sitt innehåll syftar *etnicitet* på den speciella kvalitet som utmärker ett folks kollektiva uppfattning om sig själv som folk”, SoS-rapport 1999:6, s. 31. Dessutom kan det vara fråga om utifrån kommande kategorisering som utgör en etnisk kategori som inte behöver sammanfalla med den självupplevda etniciteten (a a).

Etnocentrism: Ett begrepp som syftar på att man ser sin egen kultur som centrum och det är i ljuset av den man förstår och tolkar andra kulturer. Den egna kulturen ses som det naturliga och normala, SoS-rapport 1999:6.

Hegemoni: Ett begrepp som anger att vissa kulturella uttrycksformer anses vara överlägsna andra i ett samhälle. Hegemonin anger den eller de regerande kulturella uttrycksformerna, Said (2004).

Kultur: Antropologen Clifford Geertz definierar kultur som följer: ”it denotes an historically transmitted pattern of meanings embodied in symbols, a system of inherited conceptions expressed in symbolic forms by means of which men communicate, perpetuate, and develop their knowledge about and attitudes toward life”, Geertz (1993, s. 89). Geertz anger också att det är ett begrepp som många gånger präglats av mångtydighet och en vaghet (a a). Dessutom vill jag ange min egen ståndpunkt i relation till begreppet kultur. Jag ser, liksom Eriksson m fl. (1999), kulturer som något dynamiskt, i ständig förändring. I denna uppsats finns många begrepp som flitigt används inom detta forskningsområde, men som påstås vara mångtydiga, otydliga och ibland inte definierade av dess brukare. Det gör fältet betydligt svårare att fånga och ringa in, men det är kanske villkoren för politiserade ämnen. Att de rymmer mångfacetterade förståelser.

Rasifiering (eller rasialisering, från det engelska ordet *racialization*): En form för kategorisering som framställer människor som om de var av en annan ras, SoS-rapport 1999:6. Jag använder etnifiering som ett snarlikt begrepp för kategoriseringar av människor med större tonvikt på kultur och ursprung än ras. Det är naturligtvis flytande gränser mellan dessa begrepp och nyrasismen antar ju många gånger en pseudobiologisk ståndpunkt med kulturella skillnader som indikationer på olika kategorier människor, se Eriksson m fl. (1999).

Litteratur

- Anden etnisk baggrund – og omfattet af Servicelovens § 67, Metoder i det sociale arbejde: Opsøgende arbejde, brugerinddragelse, handleplaner og opfølgning* (2004), UFC Handicap, VFC Socialt Udsatte og Videnscenter for Socialpsykiatri
- Berg, L-E (2003), ”Den sociala människan: Om den symboliska interaktionismen” i Månsson, P (red.) *Moderna samhällsteorier - Traditioner, riktningar, teoretiker*, Prisma, Stockholm
- Brah, A (2002), *Cartographies of diaspora – contesting identities*, Routledge, London
- Carlbom, A (2005), ”På vej mod integration i etniske enklaver” i *Etniske minoriteter – et nyt proletariat?*, Social Forskning Marts 2005, Socialforskningsinstituttet
- Castles, S & Davidson, A (2000), *Citizenship and Migration. Globalization and the politics of belonging*, Macmillan Press Ltd, London
- Dominelli, L (1998), ”Multiculturalism, anti-racism and social work in Europe” i Williams, C, Soydan, H & Johnson, M R D, *Social Work and Minorities. European Perspectives*, Routledge, London
- Ejrnæs, M (2002), *Etniske minoriteters tilpasning til livet i Danmark – forholdet mellem majoritetssamfundet og etniske minoriteter*, AMID Working Paper Series 18/2002, Den sociale Kandidatuddannelse, Aalborg Universitet www.amid.dk/pub/index.html
- Elias, N & Scotson, JL (1999), *Etablerade och outsiders*, Arkiv, Lund
- Emerek, R (2003), *Integration – eller inklusion? Den danske diskussion om integration*, AMID Working Paper Series 31/2003, AMID, Aalborg Universitet www.amid.dk/pub/index.html
- Emerek, R (2004), ”Integration – Diskussion af begrebet i en dansk kontekst” i *Anden etnisk baggrund – og omfattet af Servicelovens § 67, Antologi – Om begreber i det sociale arbejde med etniske minoriteter*, UFC Handicap, VFC Socialt Udsatte og Videnscenter for Socialpsykiatri
- Eriksson, C, Eriksson Baaz, M & Thörn, H (1999), ”Den postkoloniala paradoxen, rasismen och ’det mångkulturella samhället’. En introduktion till postkolonial teori” i Eriksson, C, Eriksson Baaz, M & Thörn, H (red.), *Globaliseringens kulturer – Den postkoloniala paradoxen, rasismen och det mångkulturella samhället*, Nya Doxa, Nora
- Essed, P (1991), *Understanding Everyday Racism – An interdisciplinary Theory*, Sage, Newbury Park
- Franzén, E C (1997), *Invandring och arbetslöshet*, Studentlitteratur, Lund
- Franzén, M (2000), ”I fråga om makt. Diskurser, resurser, kontexter” i Goldberg, T (red.) *Samhällsproblem*, Studentlitteratur, Lund
- Geertz, C (1993), *The Interpretations of Cultures*, Fontana Press, London

- Gilje, N & Grimen, H (2003), *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*, Daidalos, Göteborg
- Goffman, E (1990), *Stigma – Notes on the management of spoiled identity*, Penguin, Middlesex
- Gutiérrez, L M (1992), "Empowering Ethnic Minorities in the Twenty-First Century – The role of human service organizations" i Hasenfeld, Y (red.), *Human services as complex organizations*, Sage, Newbury Park
- Hannerz, U (1999), "Världsbild, kultursyn och medborgarskap" i *Globalisering, Demokratiutredningen, Forskarvolym IX, SOU 1999:83*, s. 365-383
- Hasenfeld, Y (1992), "Power in Social Work Practice" i Hasenfeld, Y (red.), *Human services as complex organizations*, Sage, Newbury Park
- Hervik, P (2004), "The Danish cultural world of unbridgeable differences" i *Ethnos*, vol. 69, issue 2, Routledge - **ELIN**
- Huntington, S (1996), *The clash of civilizations and the remaking of world order*, Simon & Schuster, New York
- Hussain, M (2000), "Islam, Media and Minorities in Denmark" i *Current Sociology*, vol. 48, issue 4, Sage Publications Ltd. - **ELIN**
- IntegrationsStatus 1. halvår 2004*, CATINÉT Research, København
- Järvinen, M & Mik-Meyer, N (2003) "At skabe en klient" i Järvinen, M & Mik-Meyer, N (red.) *At skabe en klient – Institutionelle identiteter i socialt arbejde*, Hans Reitzels Forlag, København
- Järvinen, M (2005), "Fra integrationsproblemer til marginalisering – hjemløse flygtninge og indvandrere" i *Etniske minoriteter – et nyt proletariat?*, Social Forskning Marts 2005, Socialforskningsinstituttet
- Kamali, M (2000), "The role of educational institutions in the clientization of immigrants: the Swedish case" i *International Education*, vol. 11, issue 2, Carfax Publishing - **ELIN**
- Lahdenperä, P (1997), *Invandrarbakgrund eller skolsvårigheter? En textanalytisk studie av åtgärdsprogram för elever med invandrarbakgrund*, HLS Förlag, Stockholm
- Lal, B B (1995), "Symbolic interaction theories" i *American Behavioral Scientist*, vol. 38, issue 3, Sage Publications Inc. - **ELIN**
- Ledwith, M (2001), "Community work as critical pedagogy: re-envisioning Freire and Gramsci" i *Community Development Journal*, vol. 36, issue 3, Oxford University Press - **ELIN**
- Madsen, B (1996), *Socialpædagogik og samfundsforvandling. En grundbog*, Socialpædagogisk Bibliotek Munksgaard, København

Mange veje til integration (2002) Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om etniske minoriteter 02:25, Socialforskningsinstituttet

Mikkelsen, F (2001), *Integrationens paradoks*, CATINÉT Research, København

Nazroo, J & Karlsen, S (2003), "Patterns of identity among ethnic minority people: Diversity and commonality" i *Ethnic and racial studies*, vol. 26, issue 5, Routledge - **ELIN**

Patel, N, Humphries, B & Naik, D (1998), "The 3 Rs in social work. Religion, 'race' and racism in Europe" i Williams, C, Soydan, H & Johnson, M R D, *Social Work and Minorities. European Perspectives*, Routledge, London

Pittelkow, R (2003), *Efter 11. september: Vesten og islam*, Lindhardt og Ringhof, København

Rex, J (1999), "The concept of a multicultural society" i Guibernau, M & Rex, J (red.), *The Ethnicity reader – nationalism, multiculturalism and migration*, Polity Press, Cambridge

Said, E (2004) *Orientalism*, Ordfront, Stockholm

Samad, Y (1998), "Media and Muslim identity: Intersections of generation and gender" i *Innovation: The European Journal of Social Sciences*, vol. 11, issue 4, Carfax Publishing Company - **ELIN**

SAOL, Svenska Akademiens ordlista över svenska språket (1990), Nordstedts Förlag, Stockholm

Simonsen, P (2005), Förord i *Etniske minoriteter- et nyt proletariat?*, Social Forskning Marts 2005, Socialforskningsinstituttet

Sjögren , A (1996), "Språket, nykomlingens nyckel till samhället men också en svensk försvarsmekanism" i Sjögren, A, Runfors, A & Ramberg, I (red.) *En bra svenska? Om språk, kultur och makt*, Mångkulturellt centrum, Tumba

SoS-rapport 1999:6 *Mångfald, integration, rasism och andra ord*, Socialstyrelsen, Stockholm

Svanberg, I & Tydén, M (1999a), "Ett mångkulturellt Sverige?" i Svanberg, I & Tydén, M, *I nationalismens bakvatten – om minoritet, etnicitet och rasism*, Studentlitteratur, Lund

Svanberg, I & Tydén, M (1999b), "Hur svensken blev svensk och invandraren främling" i Svanberg, I & Tydén, M, *I nationalismens bakvatten – om minoritet, etnicitet och rasism*, Studentlitteratur, Lund

Togebly, L (1998), "Prejudice and tolerance in a period of increasing ethnic diversity and growing unemployment: Denmark since 1970" i *Ethnic and Racial Studies*, vol. 21, issue 6, Routledge - **ELIN**

van Nieuwkerk, K (2004), "Veils and wooden clogs don't go together" i *Ethnos*, vol. 69, issue 2, Routledge - **ELIN**

Wallén, G (1996), *Vetenskapsteori och forskningsmetodik*, Studentlitteratur, Lund

Winter, S (2005), "Et etnisk proletariat og de politiske konsekvenser" i *Etniske minoriteter - et nyt proletariat?*, Social Forskning Marts 2005, Socialforskningsinstituttet

Wren, K (2001), "Cultural racism: something rotten in the state of Denmark?" i *Social & Cultural Geography*, vol. 2, issue 2, Routledge - **ELIN**

Yuval-Davis, N (1998), *Gender & Nation*, Sage, London

Nätkälla

<http://misbrug.alsresearch.dk/beskrivelse.php> - nedladdad 05.02.06